

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno**

Sociálně patologické jevy v Armádě České republiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.**

**Vypracoval:
Václav Lošek DiS.**

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Sociálně patologické jevy v Armádě České republiky zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.
Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 24. dubna 2012

.....
Václav Lošek

Poděkování

Děkuji panu doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Václav Lošek

Obsah

Úvod	2
1. Sociálně patologické jevy	4
1.1 Sociálně patologické jevy ve všeobecném pojetí.....	4
1.2 Rozdělení sociálně patologických jevů.....	5
1.3 Příčiny vzniku	7
1.4 Popis vybraných sociálně patologických jevů	8
2. Sociálně patologické jevy vyskytující se v rezortu MO	25
2.1 AČR – základní informace.....	25
2.2 Vývoj výskytu sociálně nežádoucích jevů v rezortu MO	27
2.3 Vybrané jevy sociálně nežádoucí jevy vyskytující se v AČR	28
2.4 Dílčí závěr.....	39
3. Prevence sociálně nežádoucích jevů v AČR	40
3.1 Specifikace prevence sociálně nežádoucích jevů.....	40
3.2 Legislativa související se sociálně nežádoucími jevy v AČR.....	42
3.3 Objekty preventivního působení, subjekty prevence	44
3.4 Vývoj systému prevence sociálně nežádoucích jevů	48
3.5 Realizace prevence sociálně nežádoucích jevů v následujícím období.....	50
4. Sociologický výzkum.....	52
4.1 Cíle výzkumu, metody, stanovení hypotéz a způsob výběru respondentů a prostředí	52
4.2 Analýza a prezentace získaných výsledků šetření	54
4.3 Závěry šetření.....	64
Závěr	66
Resumé	68
Anotace.....	69
Použitá literatura a ostatní prameny	70

Úvod

Téma „Sociálně patologické jevy v Armádě české republiky“ jsem zvolil proto, že se jako voják z povolání každodenně setkávám s vojenskými profesionály, občanskými zaměstnanci i ostatními příslušníky rezortu a mám možnost vnímat, pozorovat a zapojovat se do lidských činností, které bezprostředně souvisejí, s mnohými tématy uvedenými v této práci. I díky povinnostem, které přináší vypracování bakalářské práce, jsem se jako přisedící komise zabývající se prevencí patologických jevů v mém domovském útvaru, začal aktivně podílet na činnostech, souvisejících s prevencí sociálně patologických jevů v AČR.

I přes to, že název práce napovídá o zaměření na vojenské prostředí, bude jedním z hlavních cílů charakterizovat nežádoucí jevy jako vážný celospolečenský problém, který je v armádním prostředí odrazem stavu těchto jevů ve společnosti. Lidská společnost se v celé své historii potýká s jevy, které jsou vnímány jako odchylka od normálu, něco co škodí, nicméně jejich eliminace či úplné potlačení je bezmála sisyfovským úkolem.

K dílčím úkolům práce patří sumarizace a následný popis vybraných sociálně patologických jevů vyskytujících se ve společnosti. Po všeobecném pojetí těchto jevů se zaměřím na ty druhy sociálních deviací, které jsou v armádním prostředí vnímány jako nebezpečné a které se v tomto prostředí vyskytují častěji než ostatní. Hlavním cílem, který jsem zvolil, je analýza a popis prevence sociálně patologických jevů v rezortu MO.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních částí.

V první části se zaměřuji na všeobecné pojetí sociálně patologických jevů, jejich dělení, příčiny vzniku a podrobněji popisuji vybrané jevy, o kterých se jako většina odborné i laické veřejnosti domnívám, že mají zásadní vliv na její fungování a vývoj.

Druhá kapitola je zaměřena na armádní prostředí. Po stručném představení AČR se zaměřuji na vývoj výskytu sociálně patologických jevů v rezortu MO, výsledky evidence těchto jevů a příčinami jejich vzniku. Z množství patologických jevů, které se

vyskytují v armádním prostředí, detailněji popisují ty, o kterých se domnívám, že jsou v armádním prostředí něčím odlišné.

Předmětem obsahu třetí kapitoly je již zmíněná prevence. Jako činnost, která je dlouhodobě na prvním místě v pomyslném žebříčku zbraní, užívaných v boji se sociálně patologickými jevy, má své pevné místo ve struktuře činností armádních činovníků. Zabývám se legislativou upravující preventivní opatření, subjekty i objekty prevence a také analyzuji vývoj prevence a její plánování.

Ve čtvrté, závěrečné kapitole se snažím pomocí průzkumné sondy zdokumentovat názory vojáků na úroveň prováděných preventivních opatření a na armádní prevenci nežádoucích jevů jako celek.

Při zpracování bakalářské práce jsem použil analyticko – syntetickou metodu, odbornou literaturu, příslušné zákonné normativy ČR, vojenské publikace a služební předpisy.

1. Sociálně patologické jevy

Člověk je definován jako nejvyšší forma života, obývající tuto planetu. I přes jeho zdánlivou dokonalost a oproti ostatním živočichům také vysoký stupeň vývoje, jsou v chování a činnostech některých jedinců zaznamenávány jevy, které jsou většinou společnosti vnímány jako porušení pravidel, odchylka od normy či porušení etických zásad.

1.1 Sociálně patologické jevy ve všeobecném pojetí

Vývoj jevů, které jsou společností vnímány jako odklonění od zavedených a akceptovaných norem má v současné společnosti stále rostoucí tendenci. Jedná se o širokou škálu jevů, které vnímáme jako nechtěné, nežádoucí a nepřijatelné. Jejich zkoumání je předmětem zájmu řady vědních disciplín a to zejména sociologie, psychologie, kriminologie nebo lékařských věd. Předmětem mnoha výzkumů je také otázka, co je vlastně normální a co už je odchylka či odklon od standardu a to v obou směrech (pozitivního i negativního). Sociálně patologické jevy nejsou náhodným úkazem, ale mají svou genezi, dynamiku, příčiny, důsledky a vztahují se k mnoha prvkům života společnosti, ve které vznikly.

Základním znakem sociálně patologických jevů je zřetelná odchylka od sociálního standardu společnosti. Proto se také hovoří o sociálních deviacích. Jedná se tedy o takové chování jedince nebo skupiny, které je charakteristické především neobvyklým, rizikovým až nezdravým životním stylem, nedodržováním či porušováním sociálních norem, zákonů, předpisů a etických hodnot, které jsou běžné a pro většinou společností typické.

Takové chování a jednání vede k poškozování zdraví, snižování celkové kvality života společnosti, zhoršování mezilidských vztahů, zvyšování nákladů a úsilí na represi a prevenci. Dlouhodobý výskyt takového chování může také vést k situaci, kdy zevšední a stane se tolerovaným prvkem s dlouhodobě negativním účinkem.

Je nutné si uvědomit, že jsou to právě patologické jevy, které nesou zodpovědnost za současný, v mnohém velmi komplikovaný stav lidského společenství. Jen okrajově zmíním kriminalitu, hyenismus, fundamentalismus, egoismus a chamtivost,

nezájem o druhé, nezdravou touhu po moci. Oblast výskytu těchto jevů je obsáhlá a různorodá. Proto je také velmi náročným úkolem, vytvořit správné „protilátky“ a zaměřit činnosti vedoucí k eliminaci či potlačení těchto jevů tak, aby byli co nejefektivnější a úspěšní.

1.2 Rozdělení sociálně patologických jevů

Sociálně patologické jevy mají svou bohatou minulost a vývojových trendů v předmětné oblasti lze usuzovat, že neméně bohatá bude také jejich budoucnost. Některé z nich jsou na ústupu, některé se teprve rozvíjejí a některé zcela jistě teprve vzniknou. Do jedné z úvodních kapitol této práce jsem se rozhodl vložit stručný přehled a základní dělení těchto jevů.

Nezdravé mezilidské vztahy

- extrémní egoismus,
- ignorance obecných morálních zásad,
- nezájem o týmovou spolupráci,
- občanská nevšímavost,
- rozvodovost
- nedostatek komunikativních dovedností.

Nežádoucí agresivita

- šikana,
- propagace násilí,
- sprejerství,
- týrání osob a zvířat,
- vandalismus,
- fyzické násilí,
- hyenismus.

Nezdravé návyky

- psychoaktivní látky,
- alkohol,
- nikotin a kofein,
- workholismus.

Rasová nesnášenlivost

- nacionalismus, neonacismus, fašismus,
- antisemitismus, sionismus,
- intolerance, diskriminace,
- levicový extremismus,
- fundamentalismus,
- xenofobie,
- nevyvážený vztah minorit.

Patologické hráčství

- hrací a výherní automaty,
- hazardní hry.

Nová náboženství

- státem nepovolená náboženství,
- sekty.

Sexuální problematika

- pohlavní nemoci,
- sexuální obtěžování,
- zneužívání dětí,

- pornografie,
- prostituce,

Kriminalita

- hospodářská kriminalita,
- porušování zákonů a pravidel,
- terorismus,
- obchod s bílým masem,
- dopravní nekázeň,
- praní „špinavých“ peněz.

Společenské „nemoci“

- nezaměstnanost,
- chudoba,
- rozvodovost,
- obezita

1.3 Příčiny vzniku

Při hodnocení stavu současné společnosti se odborníci shodují v názorech, že situace není dobrá. Člověk nedokáže reagovat na obrovskou rychlostí se rozvíjející technologie a zdárně směřovat směr vývoje. Stále více se projevuje eroze etických a morálních hodnot. Do pozadí ustupují smysl pro povinnost, disciplína, poctivost, ohleduplnost nebo skromnost před takovými hodnotami jako jsou bohatství, pluralita názorů, prožitky, sebeprosazování a úspěch – především materiální povahy.

Zásadní změnou v hodnotové orientaci ve vyspělých společnostech představuje posun k výrazné konzumnosti. Pouze bohatí jsou mocní, přičemž nutnost peněz si vynucuje výrobu, nutnost výroby prodej a nutnost prodeje nakupování.

S výjimkou fundamentalistů zažívá víra recesy a desatero a podobné kodexy jsou na ústupu. V kurzu jsou úspěch a popularita dosažené téměř za jakoukoli cenu. Změny v sociální struktuře a diferenciaci a s ní spojené sociální exkluze jsou závažným problémem úzce souvisejícím s nárůstem sociálně patologických odchylek od norem.

Závažným problémem je také polarizace společnosti a s ní spojený propad střední vrstvy, která je nositelem norem a jejich respektování. Jen těžko lze očekávat dodržování norem od deklasovaných vrstev, minorit, ale i u vyšších společenských vrstev se objevuje menší míra konformity.

Za tohoto stavu dochází také k čím dál častějším selháním orgánů sociální kontroly a mechanismů, které užívá.

Stále více jsou zřetelné tendence „sociální koroze“ jako jednostranného upřednostňování osobních zájmů před zájmy celku.¹

Jedním z výsledků naznačených trendů a neutěšeného stavu společnosti je nárůst sociálně patologických jevů.

1.4 Popis vybraných sociálně patologických jevů

V následujícím textu se pokusím popsat ty sociálně patologické jevy, které jsou považovány za nejnebezpečnější pro společnost a zároveň jsou ve společnosti nejvíce rozšířeny. Kromě jejich základní specifikace budu definovat i jejich míru nebezpečnosti, způsoby eliminace a prevence.

„Jakákoli závislost je špatná, ať už je drogou alkohol, morfin nebo idealismus.“

CARL JUNG

¹ P. Ondrejkoivič P.: *Sociálna patológia*, s. 32.

Alkohol

Po dobu své mnohasetleté existence se stal alkohol významnou součástí života většiny kultur žijících na planetě Zemi. Je proto přirozené, že je to v současné době nejvíce užívaná psychoaktivní látka. Alkohol je v naší společnosti natolik akceptován, že jeho odmítání či abstinence je považováno za něco, čím se daný člověk odlišuje od většiny. Pokud budeme respektovat zákonné omezení jeho konzumace věkem 18 let, není jednoduché si vytvořit jednostranný názor na pití alkoholu. Alkohol je naprosto přirozenou a také vyžadovanou součástí mnoha situací. Oslavy, posezení s přáteli, významné události, osobní rituály a zvyky nebo jen relaxace jsou lidské činnosti, při kterých je požití menšího či většího množství alkoholu běžné. S alkoholem jsou ale spojeny také negativní dopady jeho konzumace. K těmto situacím řadíme úrazy, dopravní nehody, zdravotní problémy, rozvody a rozvraty rodin, osobní prohry, finanční problémy a násilí v mnoha podobách.

„U vzorku české populace došlo nejčastěji k domácímu násilí za situace, kdy před tím oba nebo alespoň jeden z partnerů pili alkohol. Přítomnost alkoholu byla udávána u dvou třetin všech případů násilného chování.“²

Tolerance alkoholu společností je poměrně velká a to zejména v porovnání s ostatními psychoaktivními látkami s výjimkou nikotinu. Stejně jako Nešpor zastávám názor, že negativní dopad užívání alkoholu v naší populaci je v porovnání s užíváním ostatních návykových látek obrovský.

Nabízí se otázka, proč nás místo prevence nebo alespoň zákazu propagace obklopují masivní reklamní kampaně zaměřené na propagaci nespočetného množství alkoholových produktů. Odpovědí je mnoho, ale většinu z nich spojuje mocný faktor peněz, který je v současné společnosti tím, co se výraznou měrou podílí na jejím chodu a směřování.

Proto se můžeme setkat se situací, kdy matka čekající na zastávce se svými dospívajícími dětmi nemohou vidět zákonem omezeného pána s dýmkou, nicméně skupinka lidí konzumujících ve velké míře alkoholické nápoje je a musí být tolerována.

² Nešpor, K., Csémy, L.: *Domácí násilí a alkohol* s. 174.

„Alkohol je pochutina, kterou pijeme, když je nám dobře, pro její chuť, nebo jako součást některých společenských zvyků. Při pití alkoholických nápojů si někteří lidé neuvědomují, že neukáží pouze žízeň nápojem, který jim chuťově vyhovuje, ale že si přestávají návyk na větší či menší pravidelnou konzumaci alkoholu. Když jej pijeme, abychom zapomněli na své problémy, stává se drogou.“³

Asi nejznámější rozdělení konzumentů alkoholu vytvořil vědec Elvin Morton Jellinek, vytvořil skupiny které pojmenoval alfa, beta, gama, delta a epsilon.

Konzumenti alkoholu, kteří se stávají předmětem léčby, procházejí fázemi, z nichž každá může trvat relativně krátkou dobu ale i několik let.

A) Počáteční (implicitní) fáze

Konzumace alkoholu uvolňuje emoční napětí a navozuje příjemné stavy a dobrou náladu. Postupně se zvyšuje množství, které je zapotřebí k dosažení těchto stavů.

B) Varovná (prodromální) fáze

Konzument se častěji nachází ve stavu zjevné opilosti a zaměřuje se na koncentrovanější nápoje. Pití je častější a volní stránka jeho osobnosti, jeho vůle se oslabuje (dochází k hypobulii). Nastupuje k oslabení etické složky osobnosti a mohou se dostavit poruchy chování.

C) Rozhodná (krucální) fáze

O lidech v této fázi již hovoříme jako o alkoholících. Dochází k výrazné ztrátě sebekontroly, ovládání a již po požití malého množství se stupňuje potřeba dalšího pití.

³ Skála, J. *Až na dno*. s. 56.

D) Konečná (terminální) fáze

Je doprovázena zdravotními komplikacemi, jakými mohou být poruchy srdeční činnosti, poškození jaterní tkáně, zažívacího traktu nebo ledvin. Nastává degradace osobnosti, alkoholová otupělost a v poslední fázi alkoholová demence.

Léčba alkoholismu se provádí ambulantně nebo ústavní léčbou, která je dobrovolná, ale za určitých okolností může být i nařízena. Vlastní léčení se provádí jednak formou psychoterapie nebo pomocí medikamentů. Individuální či skupinová terapie je důležitou součástí léčebného procesu a jejím cílem je vyvolat u nemocného takové duševní stavy, které příznivě působí na průběh choroby a zmírňují duševní napětí nebo spíše utrpení. Cílem je komplexní a efektivní přebudování osobnosti. O zlepšení lze hovořit tehdy, když se postižený více než rok vyvaruje požití alkoholu a pokud se chce vyléčit úplně, musí se stát úplným abstinentem.⁴

Drogy

„Odvěká touha užít léky a látky, které nás ovlivňují, je vlastnost, která člověka asi nejvíce odlišuje od ostatních živočichů.“⁵

V Čechách se pro tento typ látek užívá nejčastěji slovo „droga“. Toto slovo ovšem pochází z nizozemského slova „droog“ což znamená suchý, vztahující se k vysušenému stavu zboží. Jako drogy byly tedy původně označovány usušené či jinak konzervované rostliny, živočichové, jejich části nebo produkty jejich metabolismu. Díky užívání tohoto slova v jiných jazycích doputovalo toto slovo do češtiny a zahrnuje tedy psychotropní, psychoaktivní nebo návykové látky. Je důležité si uvědomit, že ne všechny psychoaktivní látky jsou návykové.

„Droga je látka, která svou chemickou strukturou způsobuje změny funkce lidského organismu. To zahrnuje všechny látky, se kterými člověk přichází do styku, léky, legální a ilegální drogy. V užším slova smyslu hovoříme o psychoaktivních látkách, které ovlivňují chování a vnímání jedince.“⁶

⁴ http://www.rudolfkohoutek.blog.cz/0811/drogove_zavislosti
⁵ Davenport-Hines,R.: *Honba za zapomněním*, s. 9

⁶ Sawicky,S., Wedlichová,I.: *Osobnost jedince a náročné životní situace*, s. 158.

Drogy jsou děleny na dvě základní skupiny a to tzv. měkké a tvrdé. Do skupiny měkkých drog řadíme například kávu, čaj, tabák nebo marihuanu. Mezi tvrdé drogy řadíme heroin, kokain, halucinogenní houby, pervitin, extáze atd

Podrobnější dělení, které se používá velmi často, je dělení těchto psychoaktivních látek podle jejich účinků.

A. Cannabinoidy

Jedná se o látky s halucinogenním účinkem, které jsou obsaženy v rostlině Cannabis. V současnosti jednoznačně nejužívanější psychoaktivní látka, která je často označována za přestupní nebo startovací drogu.

B. Halucinogeny (psychedelika)

Látky mající velký vliv na vědomí člověka a mohou způsobit psychické změny, které mohou vést až do stadia toxické psychózy. Některé druhy látek jsou užívány také v lékařství.

Nejznámějšími představiteli jsou Extáze, LSD a houby obsahující psilocybin.

C. Opiáty

Látky, jejichž nebezpečnost je díky jejich závislostnímu potenciálu velmi velká. Název je odvozen od opia, což je látka obsažena v nezralých makovicích základní surovina pro výrobu heroinu. Pro své účinky jsou také užívány v lékařství. Do této skupiny řadíme heroin, morfium, oxikodon, subutex.

D. Psychofarmaka

Jsou to původem léky na léčení psychotických stavů. Zklidňují, zmírňují agresivitu pocit strachu nebo halucinace. Mohou ovšem způsobit těžkou fyzickou a psychickou závislost. Mezi nejčastěji zneužívaná psychofarmaka patří barbituráty, benzodiazepiny a rohypnol.

E. Stimulační drogy

Jedná se o látky, jejichž chemické složení je velmi různorodé. Vyvolávají tělesné a duševní povzbuzení od lehkého pocitu svěžesti až po pocity nekontrolovatelného vzrušení.

Asi nejznámějším stimulantem je kokain, což je alkaloid získávaný z listů jihoamerického keře *Erythroxylon coca* LAM. Dalším známým stimulantem je „český“ pervitin s velkým potenciálem vzniku závislosti.

F. Těkavé látky

Vysoce nebezpečná skupina látek vyznačující se narkotickým účinkem. Při jejich užívání mohou vzniknout těžká, a nevratná poškození mozku, jater, ledvin. Chemicky se jedná o uhlovodíky a nejznámějším zástupcem je toluen.

Sawicky a Wedlichová uvádějí, že drogy jako takové nejsou největším nebezpečím pro společnost. Největším nebezpečím je vytvoření syndromu závislosti a abúzu drog, tj společensky neakceptovatelné užívání drog.⁷

Ke vzniku závislostního chování musí být člověk něčím motivován. Velmi detailní výčet motivací popisuje Múlpachr:

„Motivace interpersonální – přání proniknout interpersonálními bariérami a získat uznání vrstevníků, komunikovat s nimi, vzdorovat autoritám.

Motivace sociální – potřeba prosadit sociální změny, identifikace s určitou subkulturou, útok z obtížných sociálních podmínek.

Motivace fyzická – přání fyzického uspokojení, uvolnění, odstranění obtíží.

Motivace sensorická – přání stimulovat zrak, sluch, hmat, chuť, potřeba smyslové sexuální stimulace.

Motivace emocionální – uvolnění od psychické bolesti, řešení osobních problémů, emocionální relaxace.

Motivace politická – identifikace se skupinami protestujícími proti establishmentu, nedodržování společenských pravidel

⁷ Sawicky, S., Wedlichová, I.: *Osobnost jedince a náročná životní situace*, s. 150.

Motivace intelektuální – únik z nudy, řešení umělých problémů, zkoumání vlastního vědomí a podvědomí.

Motivace kreativně-estetická – vylepšit uměleckou tvorbu, ovlivnit rozšířit představivost.

Motivace filozofická – objevovat významné hodnoty, hledat smysl života, nalézt osobní identifikaci.

Motivace antifilozofická – neuspokojení v hledání sama sebe v učení filozofů, zklamání při hledání smyslu života.

Motivace spirituálně mystická – vyznávání ortodoxní víry, komunikace s bohem.

Motivace specifická – osobní potřeba prožít dobrodružství, získat ocenění u určitých osob. “⁸

Drogová problematika se stala předmětem celospolečenského zájmu. Jedním z důvodů je neustále rostoucí počet uživatelů a to jak občasných, tak lidí na těchto látkách závislých. Dalším z důvodů je až neskutečná velikost ilegálního drogového trhu. Odhady OSN hovoří o nelegálním výnosu přibližně 400 miliard dolarů ročně, což představuje 8 procent celosvětového objemu obchodu. Stejně procento zaujímá například turismus nebo těžba ropy. ⁹

Mnohé organizace a odborníci se v poslední době shodují, že nastal čas změnit přístup zejména k lehkým drogám a změnit systém prevence, která není tak úspěšná jak se očekávalo. Otázkou zůstává, jak moc prostoru pro řešení zbývá v této hektické době stížených krizí nikoli jen ekonomickou, ale krizí systémovou.

⁸ Múlpachr,P.: *Sociopatologie pro sociální pracovníky*, s. 80 - 81.

⁹ Davenport-Hines,R.: *Honba za zapomněním*, s. 9

Tabakismus

V Evropě se tabák objevil počátkem 16. století a v tomto století se také dostává do české kotliny. Z přibližně tisíce druhů látek, které tabák obsahuje, je jako návyková uváděna jedna jediná – nikotin. Tato látka není v malých dávkách sama o sobě pro lidský organizmus zásadně nebezpečná a působí jako stimulant. Kamenem úrazu jsou látky, které vznikají při kouření tabáku, potažmo spalováním cigaretového papírku. Tyto sloučeniny, mimo jiné dehet, oxid uhelnatý, kyanovodík a jiné se usazují v organizmu a mají na něj negativní vliv včetně rakovinotvorných účinků

Nežádoucí projevy kouření mohou být problémy s dýchacím ústrojím, oslabení imunitního systému, nespavost, nádorové onemocnění, bolesti hlavy či nechutenství.

Pokud organismus nedostane či dlouhodobě nedostává dávku nikotinu, na kterou je zvyklý, dostávají se abstinenci příznaky. Nejčastěji se jedná o podrážděnost, deprese, úzkost, zvýšená chuť k jídlu. Existují preparáty, které obsahují nikotin a užívají se při pokusech zbavit se této závislosti. Jedná se o nikotinové žvýkačky, náplasti, kapky. Závislost na nikotinu se léčí také farmakologicky, psychoterapií a také metodami, jejichž původ lze hledat v léčitelství a alternativních druzích medicíny. Úspěšnost při odvykání je velmi nízká. Jedním z důležitých faktorů je spojitost kouření s různými činnostmi. Cigareta ke kávě, u piva, kuřácká pauza s kolegy, cigareta po ránu nebo před spaním. Poměrně nové aplikace nikotinu do organizmu jsou elektronická cigareta a žvýkací tabák, o kterém se podrobněji zmíním v kapitole popisující sociálně patologické jevy a AČR.

Pro úspěch terapie je tedy nutné změnit mnoho zaběhlých životních činností a snažit se je nahradit alternativami, které budou co nejefektivnější, ale zároveň co nejlépe akceptovatelné.

Patologie spojené s peněžními sázkami hrami

Hry, sázky, riziko, výhra, jackpot, euforie, napětí, ale také prohra, zklamání, neštěstí, zmar, krach, léčebna, sebevražda.

Pro úvod další části jsem použil dvě skupiny slov, z nichž každá zastupuje jeden z pólů odvěké lidské vášně, kterou souhrnným slovem nazýváme hazard. Jisté formy her jsou s lidstvem spjaty již od jeho počátků. Jako jeden z projevů vyšší inteligence začali lidé užívat her jako jeden ze způsobů volnočasových aktivit k relaxaci, pobavení, navázání sociálních kontaktů nebo majetkovému přilepšení.

Zaměříme se ale na hry vedoucí k patologiím, které jsou v posledním čtvrtstoletí v ČR jedním nejdynamičtěji se rozvíjejících fenoménů.

*„Patologické hráčství je možno charakterizovat jako nutkavou potřebu hrát, a to na úkor materiálních, pracovních, rodinných a sociálních hodnot, na úkor svých dřívějších zájmů. Jedinec ztrácí sebekontrolu, kontrolu nad penězi, časem, úrovní mezilidských vztahů. Závislost na hraní se postupně prohlubuje“.*¹⁰

Současný trh s finančním hazardem nabízí nespočet možností, jak si zahrát o libovolnou částku.

Hrací automaty, které jsou bez jakéhokoli důvodu nazývány výherními, jsou asi nejznámějším zástupcem tohoto odvětví. Jejich éra u nás začala po roce 1989 a v současné době existují tisíce heren, kasin a internetových portálů, ve kterých drtivá většina účastníků tohoto mamonu prohrává své finanční prostředky. I přes všeobecně známý fakt, že každý z těchto přístrojů či programů je naprogramován tak, aby se velikost podílu určené k výhrám pohybovala mezi 60 a 90 procenty vkladů.

Odborná veřejnost je jednotná v názoru, že nejdůležitějším prvkem pro vznik závislosti je možnost okamžité výhry. I přes skutečnost, že hrací automaty hrají v této oblasti prim, můžeme k nim z hlediska možnosti patologického chování zařadit i ruletu, kostky a různé typy karetních her.

Sázky na sportovní a v menší míře také společenské události jsou také činnosti, které mohou za určitých okolností vést k závislosti. Nejedná se ovšem o jev, který by vedl k tak častým případům jako je tomu u automatů. Internetové portály dovedly systém sázení k vysokému stupni propracovanosti a i díky apatii ze strany kontrolních

¹⁰ Sawicky,S., Wedlichová,I.: *Osobnost jedince a náročné životní situace*, s. 158.

orgánů může dnes pře internet sázet kdokoli, kdekoli, kdykoli a téměř jakékoli sumy. Tímto mířím zejména k nelegálním sázkám mladistvých a k podvodům při sportovních kláních ze strany sportovců a jejich manažerů.

Mezinárodním slovem ve vztahu k patologickému hráčství je anglické slovo gambling.

Sociálně patologickým jevem se hraní či sázení stává tehdy, kdy není jedinec schopen toto chování ovládat.

Můlpachr uvádí, že jedinec se stává natolik závislým, že ztrácí sebekontrolu a schopnost autokorekce. Postupem času nemá hráč prostředky na hru a tyto si opatřuje nezákonným způsobem. Jedinec se následně dostává do kriminálního prostředí, která jen zvýrazňuje asociálnost.¹¹

Fáze hráčské patologie:

Fáze vyhrávání – jedinec pocítuje libý požitek z výhry, čím dál více je vtahován do hry, investuje čím dál více času a finančních prostředků.

Fáze prohrávání – hráč stále více prohrává, do hry investuje stále více s představou, že prohrané peníze vyhraje zpět. Prohry se snaží tajit, což vede ke lži nebo půjčkám, které má potom problém splácet.

Fáze ztráty sebekontroly (zoufalství) – dostavují se vážné problémy v rodině, škole, zaměstnání. Díky hraní má gambler vážné finanční problémy a tyto často řeší trestnou činností. Většinu času hraje. Důsledkem je rozpad rodiny, ztráta zaměstnání i přátel. Objevují se sufixální pokusy.

Kriminalita

„Kriminalitu (z. lat. Criminalis – zločinný) můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v dané společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankcionovatelné podle trestního zákona, a to jak zjevné, tak latentní“¹²

¹¹ Můlpachr, P.: *Sociopatologie pro sociální pracovníky*, s. 56.

¹² Fischer, S., Škoda, J.: *Sociální patologie*, s. 156.

Jedná se o vysoce společensky nebezpečné patologické jednání, za jehož uskutečnění hrozí trest podle trestního práva. Do této skupiny nepatří jevy mající znaky přestupků, správních deliktů nebo porušení norem nižší právní hodnoty.

Po listopadu 1989 byl v České Republice zaznamenán rapidní nárůst kriminality ve všech jejích formách a to až čtyřnásobně. Skutečnost je vždy ještě vyšší, neboť některé formy kriminality jsou vysoce latentní. Dalším problematickým jevem je vznik stále nových forem kriminality. V některých případech jde o vysoce negativní jevy, které v době spáchání nejsou obsaženy v právní úpravě a společnost na ně reaguje zpětně, s časovým odstupem. V minulosti jsou tyto jevy spojeny zejména s hospodářskou kriminalitou, kdy vznikaly obrovské škody jak státu, tak fyzickým či právnickým osobám.

Zásadním faktorem v potlačování kriminality je prevence.

Prevence kriminality zahrnuje soubor nerepresivních opatření, tedy veškeré aktivity vyvíjené státními, veřejnoprávními i soukromými subjekty směřující k předcházení páchaní kriminality a snižování obav z ní. Patří sem opatření, jejichž cílem či důsledkem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality a jejich následků. Jedná se o opatření sociální prevence, situační prevence, včetně informování veřejnosti o možnostech ochrany před trestnou činností. Je uváděno, že prevence kriminality velmi úzce souvisí s prevencí dalších sociálně patologických jevů.

Šikana

Slovo šikana (anglicky bullying) pochází z francouzského slova chicane, což znamená týrání, sužování a pronásledování, zlomyslné obtěžování nebo opakované vyžadování různých činností.

Tento společensky nežádoucí jev, který je řazen k formám nežádoucí agresivity je třeba chápat jako vážnou deformaci sociálních vztahů a projevuje se zejména různými formami ubližování, ponižování týrání či donucování jednotlivců či skupin. Šikana se v sociálních skupinách v podstatě jakéhokoli typu vyskytuje už od úsvitu věků. Tímto

jednáním se agresor snaží o osobní obohacení, získání neoprávněných výhod, uspokojení svých specifických potřeb a to zejména potřeb spočívajících v jeho narušené osobnosti a psychice.

I přes skutečnost, že šikana naplňuje v mnoha případech skutkovou podstatu různých trestných činů, neexistuje dosud z právního hlediska její jednotná definice. Pokyn MŠMT definuje tento jev takto: „*Šikanování je jakékoli chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit či zastrašovat jiného jedince, případně skupinu. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou, vůči jedinci nebo skupině jedinců, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje fyzické útoky v podobě bytí, vydírání, loupeže, poškozování věcí, ale také verbální útoky v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování nebo zneužívání.*“¹³

Je zřejmé, že nelze vždy jednoznačně určit, zda se jedná o šikanu nebo se jedná o jinou formu sociální patologie či dokonce trestné činnosti.

*„Zásadně mluvíme o šikaně pouze tehdy, když je oběť z nějakého důvodu bezbranná, buď pro svou fyzickou slabost nebo neobratnost, pro svou izolovanost v kolektivu, pro své psychické zvláštnosti nebo pro to, že agresori útočí ve skupině. Jde tedy o asymetrickou agresi.“*¹⁴

Výskyt šikany v jednotlivých skupinách či společenstvích je velmi rozlišený, nicméně statistiky ukazují na vyšší procento výskytu zejména u jednodušších společenstev. Také je tento jev spojován zejména s mužskou částí populace, což vyplývá z dominantního postavení mužů po velkou většinu lidské existence a na mnoha místech planety i v současnosti. Z pohledu věku aktérů je pokryto rozmezí od prvního stupně základní školy až po ústavy pro seniory, což opět potvrzuje široký záběr tohoto jevu.

¹³ Pokyn MŠMT č. 28 275/2000-22

¹⁴ Pokorný, V., Telcová, J., Tomko, A.: *Prevence sociálně patologických jevů*, s. 115.

Z hlediska typologie obětí se stále častěji objevují kromě standardních důvodů jako vzhled, povaha, rasa či vyznání, také důvody sociálního charakteru. Společenské postavení, finanční situace nebo bohatství rodičů, výše kapesného nebo hodnota nošeného oblečení jsou také důvody, které mohou psychicky narušené jedince vést k pocitu nadřazenosti a také snahy tuto nadřazenost demonstrovat. Samozřejmě, že agresor nesplňuje vždy pouze takovéto vlastnosti. Šikana, která je činěna sociálně slabším jedincem či skupinou směrem k bohatšímu či úspěšnějšímu, je také monitorována, což opět potvrzuje, že její společenské rozsah je obrovský.

Mobbing

Pro mobbing platí podobná pravidla jako pro šikanu. Specifickým znakem je, že se toto sociálně nepřijatelné jednání odehrává v pracovních kolektivech. Jde tedy o různou škálu aktivit, při kterých dochází k znepríjemňování pracovních podmínek a života na pracovišti ze strany agresora směrem k oběti.

Slovo mobbing pochází z anglického „to mobb“ srovnat se, obtěžovat, dotírat, hromadně napadnout. Propagátorem tohoto pojmu ve světě se stal profesor Hainz Leyman. Termín mobbing používal také slavný etnolog Konrád Lorenz, který jej používal ve smyslu „*útoku smečky na vetřelce, který vnikne do jejího nitra.*“¹⁵

*„Mobbing je označením pro šikanování na pracovišti, pro nejrůznější projevy nepřátelství, intrik a pomluv, které jsou systematickým, opakovaným a cílevědomým útokem na určitou osobu. O mobbingu se hovoří tehdy, jestliže se jedná o útok na oběť alespoň jedenkrát týdně, nejméně po dobu půl roku a agresory jsou jedna nebo více osob“*¹⁶

Zmíněná citace se v různých podobách vyskytuje v odborné literatuře velmi často, ale jen v minimu případů se zabývá zdůvodněním poslední části, která definuje mobbing z hlediska času. Již zmíněný Leymann také definuje tento jev jako aktivní a trvalý tlak na psychiku člověka po delší dobu, kterou konkretizuje opakováním minimálně 1x za týden po dobu minimálně 6 měsíců.

¹⁵Patočka, O.: *Armáda a společenské statusy. Vojenský profesionál*, s. 12.

¹⁶Vykopalová, H.: *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*, s. 145.

Toto tvrzení vyvrací případy z praxe, které hovoří o obětech mobbingu, které se stali terčem tohoto chování ihned po nástupu do nového kolektivu a po podstatně kratší době, než kterou uvádějí definice, byly psychicky v tak špatném stavu, že je to vedlo k ukončení pracovního poměru.

Opět ale platí, že je velmi obtížné najít hranici mezi mobbingem a tolerovatelným chováním. Pracovní konflikty se silným emocionálním nábojem nebo třeba úsměvné vtípky na něčí adresu mohou vypadat jako „mobbberské“ chování, nicméně to mohou být také zcela přirozené jevy, které přináší pracovní prostředí. Velkou roli v posuzování takového jednání hraje úroveň společenského postavení aktérů. Dovedu si představit, že pokud by bylo užito vtípků a posměšků, které naprosto tolerovány probíhají např. ve skupině dlaždičů, v renomované právnické firmě by mohlo dojít k ostrým výhradám vůči takovému chování či dokonce podáním žalob za urážku na cti.

Kdo tedy může být pachatel mobbingu? Pachatel mobbingu nebo také mobber je člověk, který druhým ubližuje, páchá na nich násilí.¹⁷

Téměř vždy jde o osobu vyznačující se určitými osobitými zvláštnostmi. Může jít o jedince se sklonem k agresivitě, strachem z neúspěchu v porovnání s úspěšnějšími, se slabým sebevědomím, které si tímto snaží pozvednout nebo osoby mající strach z vlastního selhání. Mezi mobbery mohou také patřit karieristé, kteří se pomocí tohoto neetického chování snaží dosáhnout vlastního prospěchu.

Charakteristické vlastnosti mobbera : neskromnost, egoismus, přehnaná soutěživost, výbušnost, nervozita, samolibost, nepřejícnost, nespokojenost s vlastním životem, obtížná kontrola emocí, radost z cizího neúspěchu, apatie vůči problémům druhých.

Příklady mobberových aktivit: skákání do řeči, nadávky a křik, zesměšňování a nevybíravé vtípkování na adresu oběti, ignorace oběti, očeňování a lživé pomlavy u kolegů i nadřízených, izolace oběti od důležitých informací, vytýká oběti chování u ostatních tolerované, zpochybňování odborných znalostí a dovedností oběti, schválnosti typu schovávání věcí nebo dokumentů atd.

¹⁷ Svobodová, L.: *Nenechte se šikanovat kolegou*, s. 108.

Obětí mobbingu se může stát kdokoli v nás a to je také důvod, proč není přesně definován profil oběti.

Bossing

Je jakousi podskupinou mobbingu. Jeho specifíčnost je dána tím, že šikany se dopouští nadřízený pracovník vůči podřízenému. Jedná se tedy o chování nadřízeného, které ubližuje podřízenému, znesnadňuje či znemožňuje mu jeho práci a nebo ho poškozují před kolegy. Tento jev má tendenci zhoršovat vztahy na pracovišti a výkonnost skupiny.

Za bossing může být považováno:

- přehnaná kontrola plnění povinností a dodržování docházky,
- neschvalování dovolené či volna,
- arogance a urážky,
- nedoceněná práce a neoprávněná a častá kritika,
- zesměšňování před ostatními kolegy,
- zadávání nepřiměřené obtížných či nesplnitelných úkolů,
- zabránění přístupu k informacím,
- bezpředmětné výhrůžky sankcemi či výpovědí,
- řešení a trestání za přestupky a chyby, které jsou, u ostatních tolerovány,
- okleštění kompetencí oběti,
- sexuální obtěžování či návrhy z pozice nadřízeného.

Obrana proti bossingu je o to složitější, že případnou stížnost musí oběť adresovat vyššímu stupni hierarchie zaměstnavatele, což s sebou nese značné komplikace.

Mnohdy stupeň nadřízený agresorovi neexistuje vůbec a v tomto případě nastává pro oběť takřka bezvýchodná situace.

Extremismus

Pojem extremismus zahrnuje aktivity se zpravidla ideologickou motivací, které vybočují ze zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti demokratickým principům společenského uspořádání. Z pohledu mezinárodních společností je extremismus definován jako chování porušující mezinárodně akceptované normy směřující především k civilizovanému zacházení s uprchlíky, migranty a k ochraně práv menšin.

K typickým prvkům extremismu také patří:

- činy nebo názory jednotlivců či skupin, mířící proti stavu věcí, které sdílí a respektuje většina společnosti,
- nabízí jednoduché řešení společenských problémů,
- je průvodním jevem demokracie,
- vyhraněné ideologické postoje vybočující ze společenských, etických i ústavních norem,
- vyznačuje se útoky proti demokratickým principům a znaky netolerance,
- je motivován rasovou, národnostní, náboženskou nebo jinou sociální nenávistí,

Obvykle jsou pod pojmem extremismus zahrnovány tyto pojmy:

Rasismus je protihumanistická teorie o nadřazenosti lidských ras a etnických skupin. Jedná se o projevy nenávisti vůči lidem určité rasy.

Nacionalismus je ideologie a následná politika, která jednostranně upřednostňuje význam vlastního národa jako vedoucího prvku společnosti.

Neonacismus je ideologický směr koncepčně vycházející z hnutí A. Hitlera, tedy takzvaného nacionálního socialismu.

Xenofobie je definována jako projev strachu a nedůvěry k cizímu. Primitivní nenávist či odmítání cizího či neznámého se může stát výchozím prvkem pro vznik rasismu.

Fašismus je politický režim založený na diktatuře jedné strany. Základem je agresivní nacionalismus v kombinaci s potlačováním osobních svobod. Jedná se o protidemokratický směr s prvky rasismu, násilí a šovinismu.

Antisemitismus je národnostní, náboženská a rasová nesnášenlivost, která je zaměřena proti Židům. Z historického hlediska bylo masové vyhlazování (holocaust) představitelů semitských národů za 2. světové války jedním z nejotřesnějších a největších projevů rasové nesnášenlivosti v historii lidstva.

Anarchismus – v negativním významu se jedná o bezvládní zaviněné náhlou absencí či selháním autorit, například během mimořádných politických situací nebo přírodních katastrof. Vyznačuje se prosazováním, pro dnešní společnost nepřijatelných, idejí vedoucích k neorganizovanosti a chaosu.

Fundamentalismus – jedná se o urputné lpění na základních principech, které je nejčastěji spojováno s náboženstvím, kde označuje doslovný výklad základních knih a jejich striktní aplikaci do života. Je spojován s ultrakonzervativními křídly náboženských hnutí a v současnosti zejména s islámským extremismem.

Terorismus - je plánované, promyšlené a politicky motivované násilí, zaměřené proti nezúčastněným osobám, sloužící k dosažení vytyčených cílů.-Teroristé zneužívají strachu obyvatelstva k dosažení svých cílů, zejména politických. Zákon č. 40/2009 Sb. řeší tresty za tento čin a zároveň vyjmenovává skutkové podstaty teroristických činů v paragrafech 311 a 312.¹⁸

Větší částí veřejnosti je extremismus chápán jako projev nesnášenlivosti doprovázený agresivním chováním vůči odlišným jedincům či skupinám. V takovém pojetí je extremismus jevem vyskytujícím se nepřetržitě v celých dějinách lidstva a jsou známy i případy z říše zvířat. Avšak současná pozornost věnovaná extremismu odbornou veřejností je vyvolána především skutečností, že v některých demokratických státech se opět zvedá vlna násilí (vyústující až ve vražedné útoky na jedince, ale i celé skupiny) založená na rasové, politické nebo náboženské intoleranci a že nesnášenlivost vůči odlišným občanům vlastních států zůstává, či se znovu stává nezanedbatelnou hybnou silou na současné vnitřní i mezinárodní politické scéně.

18 Ministerstvo vnitra ČR, [on-line], <http://www.mvcr.cz/clanek/definice>

2. Sociálně patologické jevy vyskytující se v rezortu MO

Druhá část této práce je věnována armádnímu prostředí, jeho popisu, hlavním úkolům, organizaci a zejména podrobnější analýze specifík sociálně nežádoucích jevů, které se v tomto prostředí vyskytují. V úvodu bych rád podotkl, že v armádním prostředí se nevyskytují jevy, které jsou doménou pouze armády. Výskyt jevů je obdobný jako v civilním sektoru, je odrazem celospolečenského dění a specifika výskytu těchto jevů jsou dána odlišností vojenského prostředí. Jedná se například o velkou převahu mužského pohlaví, službu se zbraní, dlouhodobé odloučení od rodin při výcviku či zahraničních operacích, psychická a fyzická náročnost výcviku, některé vojenské předpisy a nařízení.

Z hlediska používané terminologie v této oblasti se nejčastěji setkáváme s pojmem „sociálně patologické jevy“ a v současnosti přechází MŠMT na používání nové terminologie, vycházející z dokumentů EU, kdy jsou tyto jevy zobecněny pod pojmem „rizikové chování personálu“. Rezort MO používal v letech 1995 až 2004 označení „sociálně patologické jevy“. Od roku 2005, kdy došlo k profesionalizaci ozbrojených sil, je používán obsahově poněkud širší termín „sociálně nežádoucí jevy“ – SNJ.

2.1 AČR – základní informace

AČR je hlavní složkou ozbrojených sil České Republiky, které tvoří dále Vojenská kancelář prezidenta a Hradní stráž. Vrchním velitelem AČR je prezident republiky. Generální štáb se sídlem v Praze je nejvyšším vojenským velitelstvím, do jehož podřízenosti se řadí Velitelství společných sil se sídlem v Olomouci a Velitelství sil

podpory se sídlem ve Staré Boleslavi. Svoji důležitou úlohu v řízení AČR plní MO, které je součástí Vlády ČR.¹⁹

Hlavním úkolem AČR je obrana svrchovanosti naší země v případě jakéhokoli ohrožení, podílení se na záchranných a humanitárních akcích a podpora a pomoc v intencích principů a zásad kolektivní obrany dle článku 5 Washingtonské deklarace.

Z členství naší země v NATO a EU vyplívají pro ozbrojené síly povinnosti týkající se zapojení do jednotlivých bezpečnostních systémů těchto aliancí, stejně jako povinnost účastnit se mezinárodních cvičení a operací ve světě. AČR je také zapojena do několika dalších paktů jakými jsou např. OBSE (Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě) nebo PfP (Partnerství pro mír)

Historie české armády se datuje ke vzniku samostatného Československa v roce 1918. Až do osudového roku 1938, se z ní utvářela velmi moderní a profesionálně vycvičená armáda inspirovaná francouzským vojenstvím, disponující moderními zbraněmi. Když dne 15. 3. 1939 zmizelo Československo na dlouhých 6 let z mapy Evropy, zanikla také armáda. Mnoho z jejích příslušníků se s tímto faktem odmítlo smířit a následně se podíleli na znovunabytí svobody jako příslušníci protihitlerovské koalice. Po 2. světové válce začala obnova ozbrojených sil, které se po únoru 1948 stali pod názvem Československá lidová armáda součástí totalitního politického uspořádání republiky.

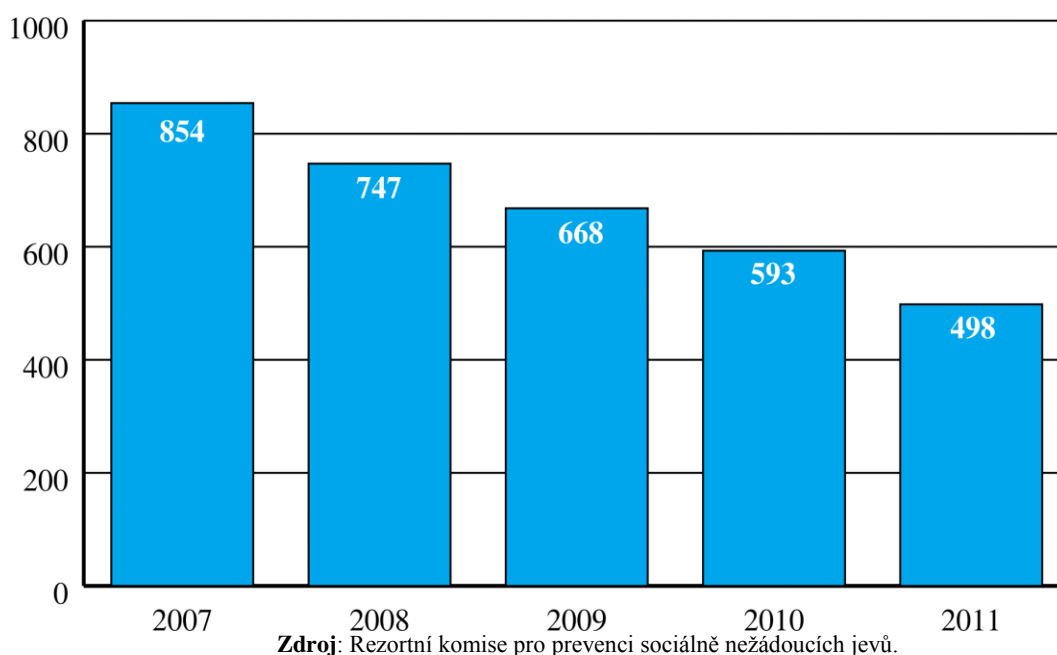
V listopadu 1989 a v následném období změn armáda zaujala postoj pasivního diváka a nijak významně nezasahovala do procesů, které probíhaly ve společnosti.

Rozdělením Československé federativní republiky na dva samostatné státy vzniká dne 1. 1. 1993 AČR. Dalším důležitým datem v novodobé armádní historii je den 12. 3. 1999 kdy vstupuje ČR do NATO a stává se členem nejsilnější a v současné době také stále více chybující vojenské aliance současnosti. 1. 1. 2005 začíná nová éra Armády, jelikož tímto dnem zaniká v ČR branná povinnost a AČR se stává plně profesionální.

¹⁹ www.army.cz/struktura/default.htm

2.2 Vývoj výskytu sociálně nežádoucích jevů v resortu MO

Do konce roku 2004, kdy došlo ke zrušení základní vojenské služby, se na výskytu sociálně nežádoucích jevů podíleli v nejvyšší míře vojáci základní služby. Na trestné činnosti vojáků z povolání se nejvíce podíleli příslušníci praporčického sboru ve věku do 35 let. Profesionalizací dochází ke snížení četnosti a změnám v typologii výskytu SNJ. Roky 2005 a 2006 lze charakterizovat jako přechodné období, ve kterém byla do praxe uváděna opatření nové Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2005 až 2009 a rozkazu ministra obrany č. 20/2005. Od roku 2007 jsou informace o výskytu sociálně nežádoucích jevů v resortu MO pravidelně předkládány rezortní komisi pro prevenci SNJ. Přehled o výskytu sociálně nežádoucích jevů v resortu MO vede Ředitelství personální podpory. Trendy a tendence dokumentuje následující obrázek a tabulky.

Obr. 1: Výskyt sociálně nežádoucích jevů za období 2007 - 2011 v resortu MO

SNJ	2007	2008	2009	2010	2011
drogy	3	17	15	4	2
přestupky	202	203	154	182	118
vybrané trestné činy	279	265	267	217	210
DN – služební vozidla	133	114	107	90	68
DN – soukromá vozidla	229	144	119	91	92
úmrť ve službě	1	2	2	1	2
pokus o sebevraždu	3	0	0	1	3
sebevraždy	4	2	4	7	3

Zdroj: Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů

Tab 1.: Vybrané údaje sociálně nežádoucích jevů za období 2007 - 2011 v resortu MO

DN – soukromá vozidla	2007	2008	2009	2010	2011
lehce zraněno	89	61	62	62	43
těžce zraněno	29	16	18	4	7
usmrceno	2	6	3	2	1
podíl alkoholu na DN v resortu MO (v %)	11,4	12,5	8	6,6	20,7
podíl alkoholu na DN v celé ČR (v %)	4,7	4,8	8	7,2	7,5

Zdroj: Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů.

Tab 2.: Vybraná statistika dopravních nehod vojáků se soukromými vozidly

Z uvedených grafických znázornění vyplývá, že počet šetřených nežádoucích jevů má klesající tendenci. Velkým varováním je fakt, že vojáci v roce 2011 téměř třikrát překročili celorepublikový průměr v nehodovosti soukromými vozidly pod vlivem alkoholu.

2.3 Vybrané jevy sociálně nežádoucí jevy vyskytující se v AČR

Šikana

Slovo šikana bylo s armádním prostředím spojováno velmi často a to zejména v období branné povinnosti, kdy se stal velkým strašákem nastupujících branců a v některých případech i dlouhodobě přetrvávajícím traumatem.

Příčinou vzniku šikany mezi vojáky byla zejména skutečnost, že mnohým psychicky narušeným jedincům byla díky hierarchii nastavené termínem zahájení branné povinnosti poskytnuta lehce zneužitelná moc. Každý voják základní služby měl předurčený kariérový postup, který byl dán jeho zařazením na tabulkové místo. Tabulkové postavení či hodnost nebyla ovšem s výjimkou malého procenta případů rozhodujícím faktorem vzniku šikany. Šikana byla důsledkem neznalosti a vystrašenosti nováčků, individuálních selhání, znalostí a využívání chyb tehdejšího systému „mazáky“ a v neposlední řadě ignorancí či dokonce podporou šikany vojáky z povolání.

Některé druhy šikany praktikované v letech 1999 - 2000, kdy jsem absolvoval vojenskou základní službu:

- „bufet“ – obsluhování mazáků v jakékoli denní době a zajišťování potravin a nápojů, většinou z vlastních zdrojů;
- „zákon světla“ – nováček musí v pozoru a dle předpisů podat hlášení vypínači kdykoli chce rozsvítit či zhasnou světlo;
- „finsko – švédsko“ – jedna skupina nováčků oblečená v modrých sportovních soupravách (finsko) hraje proti druhé skupině ve žlutých pyžamech (švédsko) hokej se smetáky. Hraje se na chodbách, rozhodují a trénují mazáci, kteří sázejí peníze na výsledek a následně odměňují členy vítězného týmu úlevami;
- „jukebox“ – nováček je zavřen do plechové skříňky na šaty a po vhození mince mazákem musí zpívat určenou píseň;
- „gagarin“ opět nováček zavřený v plechové skříni, ale tentokrát spuštěn ze schodů nebo vyhozen z okna;
- „odběr krve“ násilné rozbití nosu a odkapávání krve do ešusu až je jeho dno celé od krve;
- „plácání“ povyšování do mazáckého sboru, které bylo spojeno s mnoha rituály většinou zaměřenými na fyzické tresty prováděné opaskem, mnohdy máčeným v solné lázni.

Výskyt šikany v uvedeném období byl velmi výjimečný a byl specialitou některých jednotek, i když například „plácání“ se dodržovalo až do zrušení branné povinnosti téměř na všech jednotkách. Některé z těchto forem šikany byly předány k řešení policii a následně také tvrdě potrestáno, většina ovšem zůstala utajena a nepotrestána. V zásadě ovšem platilo, že čím byl velitel důslednější a šikaně v jednotce se snažil zabránit, tím se šikana objevovala méně či dokonce vůbec.

Dziaková správně uvádí, že musíme šikanu chápat jako nemoc celé skupiny, s tím, že není nikdy záležitostí pouze agresora a oběti. Z toho pohledu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci. Ve zdravém společenství s fungující imunitou se šikana nemůže ujmout a růst.²⁰

Současnost je z hlediska šikany zcela odlišná. V posledních letech nebyly zodpovědnými orgány řešeny žádné ohlášené či zjištěné případy tohoto jevu. Nemůžeme ovšem tvrdit, že šikana v armádě neexistuje. V tomto případě je velmi důležitá informovanost možných obětí, jak se šikaně bránit, komu a jak ji oznámit a nebát se proti šikaně účelně jednat.

Mobbing

Psychologický teror, slovní násilí nebo bojkot. Také těmito výrazy se dá vyjádřit patologický jev v oblasti mezilidských vztahů zvaný mobbing. Lze jej také označit za psychickou šikanu v kolektivu dospělých, tedy zdánlivě rozumných lidí. Většinou má ziskuchtivý základ a vychází z faktu, že spolupracovník je zároveň i soupeř, který může být upřednostněn v kariérovém postupu či finančním ohodnocení. Lze předpokládat, že s plánovanou reformou personální struktury armády, která počítá s poměrně razantním snižováním počtů, bude mobbing a vše co je s ním spojeno na vzestupu. Strach ze ztráty zaměstnání, který ovládne členy pracovního týmu je velmi kvalitní ornou půdou pro zhoršení mezilidských vztahů, kdy odůvodňování osobních předností a dovedností přechází většinou také k zaměření se na slabosti či chyby kolegů. Z osobní zkušenosti vím, že takto postižený pracovní tým vykazuje zhoršení kvality pracovních výsledků,

²⁰ Dziaková, O. *Vojenská psychologie*, s. 234.

atmosféry na pracovišti a komunikační schopnosti skupiny. Rozmáhá se pomlouvání, ignorace, donášení či dokonce úmyslné poškozování materiálu či pracovních pomůcek. Může také docházet k verbálním konfliktům, osočování nebo hádkám.

Důležitým úkolem velitelů a ostatních řídicích pracovníků je důsledná a neustálá kontrola mezilidských vztahů a odhodlání řešit vzniklé problémy.

V případě mobbingu neshledávám odlišnosti, které by ten „armádní“ lišili od mobbingu, který se vyskytuje v civilním sektoru. Samozřejmě, že každé prostředí má svá specifika, kterými se odlišuje od ostatních. V následujícím období bude důležité, aby zodpovědní představitelé jednali při redukci počtů co nejcitlivěji, ale přesto spravedlivě, přímočaře a bez jakýchkoli postraních úmyslů.

Při předpokladu vysokého rizika nárůstu tohoto jevu by měli zodpovědní funkcionáři dbát na důsledné plnění úkolů při provádění preventivních opatření spojených s potlačením mobbingu a informovaností možných obětí.

Bossing

Pokud jednání, které je specifické pro mobbing, pochází nikoli od spolupracovníků, ale od nadřízených hovoříme o dalším patologickém jevu, který nazýváme bossing. Nadřízený může mít obavy z úspěšného podřízeného, nebo si jen dokazuje fakt, že je to on, kdo je šéf.

Z pozice nadřízeného má agresor mnohem více možností jak oběti ublížit. Jednou z nejčastěji praktikovaných forem v armádě je intenzivní kontrola dodržování vojenských předpisů a nařízení. Zatímco ostatním příslušníkům jednotky jsou drobné prohřešky proti vojenské kázni, vystupování či strojenosti promíjeny nebo přehlíženy, u oběti bossingu se striktně dbá na jejich dodržování. Tato metoda je pro její nenáročnost a snadné zdůvodnění nadřízeným velmi rozšířená nadřízenými po celém světě.

Někteří velitelé mohou zneužívat své pravomoci i z toho důvodu, že vůči jejich jednání existuje slabý nebo žádný odpor. Oběti jim svou odevzdaností a bojácností ulehčují možnost tohoto neetického chování. V mnoha případech jde o strach ze ztráty zaměstnání.

Zneužívání moci a autority přináší především sebeuspokojení, pocit síly, schopnosti vlivu na osoby a dění. V armádě ale také mnohdy nastávají situace, kdy je velmi těžké hodnotit, zda se již jedná o bossing, nebo ještě stále o vyžadování obtížného úkolu v rámci výcviku. Mnohdy jsou v těchto mezních situacích dosahovány lepší výsledky, řád a kázeň. Zde je opět velmi důležitá osobnost velitele a jeho vztah s podřízenými.

Mezi projevy zneužívání moci a autority patří:²¹

- *užívání slovní agresivity na vojáky v jednotce, fyzického násilí a psychického nátlaku, arogance a vyvyšování se před ostatními vojáky,*
- *svévolné rozhodování a manipulace s materiálními a finančními prostředky jednotky,*
- *přivlastnění si možnosti nadměrné kontroly činnosti vojáků, jejich činností a výsledků práce,*
- *manipulace s časem a osobním nebo profesionálním potenciálem podřízených,*
- *využívání obstrukcí, kdy jinému vojákovi zdržují či upravují informace, komplikují jednání, zhoršují podmínky, nepřiměřeně a zpravidla zbytečně protahují či naopak urychlují průběh věci,*
- *ponižování, deptání, zesměšňování či různé druhy obtěžování, včetně sexuálního.*

Obrana před zneužíváním moci v armádním prostředí vyžaduje odhodlání oběti s nepříjemným stavem něco udělat. Úspěšnost různých druhů obrany je velmi individuální a jejich vhodné použití může vést k rychlému a zdárnému vyřešení problému. Jako funkční a účinné činnosti se jeví kladení důrazu na striktní dodržování zákonů, předpisů a nařízení. V tomto případě vlastně oběť jedná v zájmu nadřízeného i ostatních, ale zároveň se staví proti chybným nařízením agresora. K dalším možnostem obrany patří projevy nesouhlasu různého druhu a intenzity, vnášení námitek, uplatňování kritiky či zpochybnění moci nadřízeného. Nelze ovšem jednoznačně doporučit, jaká obrana bude pro danou situaci nejvhodnější. Vždy záleží na charakteru vzájemného vztahu, úkolech a aktuální situaci. K lepší obraně oběti může pochopitelně přispět její vzdělání, zastávaná funkce, pověst a postavení v jednotce, autorita, osobní kontakty.

²¹ Patočka, O.: *Moc a Armáda*, s. 21.

Na výskyt a práci s těmito jevy dohlíží osoby vyčleněné z řad psychologů, sociologů, právníků, pedagogů či duchovních. Jejich hlavní funkcí není působit jako kontrolní orgán, ale zejména konzultační, poradenská, pedagogická a morální činnost a pomoc.

Extremismus

„Projevy politického extremismu ve společnosti jsou aktuálním fenoménem současného globálního světa. K lítosti se však tyto projevy vynořují i v ozbrojených sborech, resp. Vynořují se v projevech jedinců, kteří se nějakým způsobem vymkli systémům kontrolních a sebekontrolních mechanismů civilizované demokratické společnosti.“²²

Armáda se v posledních letech dostala do popředí zájmu v souvislosti s problematikou extremismu zejména v důsledku několika medializovaných kauz. Nejznámější kauzou bylo užívání extremistické symboliky vojáky elitních jednotek na misi v Afgánistánu. Dalšími případy byla aktivní příslušnost ve strukturách Národního odporu nebo účast při výcviku krajně pravicové militantní skupiny White Justice.

Po zveřejnění těchto případů následovala reakce ze strany velení armády se zaměřením na výskyt extremismu, na které se podílely zejména složky Vojenské policie a Vojenského zpravodajství. Proběhly tvrdé kontroly osobních věcí, výpočetní techniky, výstroje, výzbroje nebo prohlídky tetování při plaveckých přezkoušeních. Při těchto kontrolách byl zjištěn malý počet případů k šetření a většina z nich byla velmi těžko prokazatelná.

Obtížnou prokazatelnost umocňuje fakt, že extremistická symbolika je velmi rozsáhlou, spletitou a obtížně prokazatelnou spleť hesel a znaků.

Otázka symboliky tedy nestojí na faktu, zda ano či ne, ale spíše na množství a jednoznačnosti závadných symbolů. Autorem seznamu extremistické symboliky pro Policii ČR je Miroslav Mareš a ten také uvádí nejen jednoznačnou symboliku, ale také symboliku neparlamentních politických stran a občanských sdružení. Z hlediska posouzení symboliky je situace velmi komplikovaná i co se týče trestněprávní úpravy a poskytuje soudům značný prostor pro individuální posouzení každého případu. Mnohdy

²² Svoboda, I., Vičar, R.: *Politický extremismus v ozbrojených sborech jako nestabilizující prvek vnitřní bezpečnosti*, s. 10.

je obtížné dokázat obecnou znalost symbolu a toto posiluje i fakt, že příslušník AČR nemusí znát pravý význam určité symboliky, která je prezentována v různých formách mimo armádu.

„Přestože historicky lze u některých barev, kryptogramů i run najít spojení s nacizmem, je nutné mít na zřeteli, že i tyto symboly nabývají nových významů“²³

Dle mého názoru je situace v AČR podobná jako ve společnosti. Nesnášenlivost vůči určitým etnikům či skupinám nabyla nikdy zcela potlačena a je otázkou, do jaké míry má na tento stav vliv chování těchto etnik či příslušníků cizích národů.

Můj kolega působící v komisi SNJ na jednom vojenském útvaru v Čechách nechal v loňském roce vyplnit anonymní dotazník týkající se menšin a problematiky jejich soužití s většinou. Dotazník vyplnilo čtyřicet náhodně vybraných příslušníků rotmistrovského a důstojnického sboru. Po vyhodnocení mu bylo nadřizenými důrazně doporučeno výsledky skartovat...

Závěrem chci podotknout, že je nutné přiměřenými nástroji a formami prosazovat to, aby ozbrojené sbory a zejména armáda, byla nejen apolitická a nestranná, aby hájila zájmy státu, ale aby i osobní postoje jednotlivých příslušníků Armády ČR byly apolitické a loajální k systému řízení státu.

„V Armádě ČR a ani u jednotlivých členů není v žádném případě místo pro projevy extremismu, xenofobie, rasizmu, popř. jiného druhu nesnášenlivosti vůči výlučným skupinám osob“²⁴

Tabakizmus v AČR

Podrobněji se zabývat tabakizmem v prostředí armády jsem se rozhodl proto, že právě v Armádě v posledních letech rapidně roste počet konzumentů tabákového výrobku, který zná veřejnost pod názvem žvýkací tabák. Přesnější označení tabákových výrobků užívaných ústy jsou chewing tobacco, snus – americký, snus skandinávský,

²³ Mareš, M.: *Symbole používané extremisty na území ČR v současnosti*, s. 35.

²⁴ Svoboda, I., Vičar, R.: *Politický extremismus v ozbrojených zbroch jako nestabilizující prvek vnitřní bezpečnosti*, s. 10.

dipping tabacco. Jedná se o směsi tabáku, vody, soli a uhličitanu sodného. Dále snus obsahuje konzervační látky a některé druhy také látky aromatické.

Kořeny snusu sahají až na začátek 16. století kdy Francouz Jean Nicot, který pracoval u francouzského dvora, objevil tento způsob užívání tabáku. Velkou popularitu si tento druh tabáku vydobyl počátkem 19. století ve Švédsku, které je také spolu s USA největší světovou velmocí v tomto odvětví tabákového průmyslu.

Protože se snus neinhuluje jako klasické cigarety, je riziko rakoviny plic prakticky vyloučeno. Existuje zde riziko vzniku rakoviny úst, ale to je eliminováno zejména faktem, že snus je před konzumací ošetřen párou a nikoli ohněm a proto obsahuje minimální koncentrace nitrosaminů a karcinogenů, které jsou tělu tak škodlivé.

World Health Organization(WHO) eviduje dlouhodobý fakt, že švédští muži mají nejmenší výskyt rakoviny plic v Evropě. To ale nemění nic na faktu, že se jedná o vysoce návykový produkt s vysokým obsahem nikotinu.

Proč se tedy snus stává v armádním prostředí stále oblíbenější? Jedním z prvotních důvodů byl fakt, že kouření má demaskující účinky a při cvičeních či ostrých akcích byli kuřáci vystaveni abstinčním příznakům, které snižují bojeschopnost jedince. Následovala fáze objevování dalších výhod snusu jakými jsou delší doba užití, výhodná cena, pocit „zdravější“ závislosti nebo fakt, že ho mohou užívat i v nekuřáckém prostředí. Dalším důvodem byl fakt, že se čeští vojáci naučili užívat snus na misích od kolegů z aliančních jednotek, mezi kterými je hojně užíván.

Po zjištění faktů o snusu by se mohlo zdát, že jako alternativa kouření bude dobývat evropský tabákový trh. Prodej tohoto tabáku je v EU ovšem zakázán a Švédsko má udělenou výjimku. Počátkem tohoto roku bylo švédským internetovým obchodů zakázáno posílat tabák do zemí EU. Zdůvodnění těchto nesmyslných zákazů je jednoduché. EU to zřejmě s potlačováním kouření nemyslí zcela tak vážně jak se tváří a pod silným lobby tabákových společností nechce připustit na trhu prokazatelně zdravější alternativu. Tato skutečnost vede k faktu, že se nejen vojáci užívající snus dostávají do situací, kdy jsou nuceni kupovat tento druh tabáku pocházející z nelegálních dovozů.

Velké balíky se snusem putují do Čech ze Švédska v kamionech, autobusech a dováží je téměř kdokoli, kdo tuto zemi navštíví.

Vojáci mají svůj specifický zdroj dovozu snusu. Vojáci sloužící na misích mají možnost nakupovat zboží v obchodech zásobovaných americkým zbožím pro potřebu aliančních jednotek. Zboží není zatíženo daní ani clem a proto je velmi levné. Proto při každém letu míří např. z dalekého východu tisíce amerických „puků“ (slangový název balení, ve kterém se tabák prodává a které vypadá jako hokejový puk) do střední Evropy.

Zákaz prodeje se v ČR nedodrží. V každém větším městě je trafika, ve které se dá snus koupit. Nově se také prodává v obchodech s hokejovým vybavením a zejména dospívající hokejisté si ho po vzoru svých idolů v NHL ale také v české reprezentaci velmi oblíbily.

Z hlediska prevence je tento jev snad jediný, na který se nevztahují žádné preventivní programy a nezabývají se jím osoby zodpovědné za prevenci. Tento fakt vychází ze skutečnosti, že ani státní zdravotnické organizace se o tento problém nezajímají. Současnou situaci dokládá skutečnost, že když koncem loňského roku armáda zahájila na posádkových ošetřovných program pro odvykání kouření pomocí léčiv, tento byl směřován výhradně na kuřáky a ne na ostatní osoby závislé na nikotinu.

Kriminalita v AČR

Kriminalita ve vojenském prostředí je stálou součástí patologického chování vyskytujícího se v armádě a z hlediska jejího vlivu na situaci v rezortu také jedou z nejproblematictějších. Její výskyt v rezortu MO dlouhodobě reaguje na změny, které v armádě a ve společnosti probíhají.

Její nárůst po roce 1989 byl zapříčiněn jak společensko politickými změnami, tak faktem, že armáda byla v tomto období těžkopádně, nekoncepčně a v mnohých případech chybně přetvářena. Prokazatelně chybné bylo zejména působení politiků, kteří neměli dostatečné znalosti a zkušenosti s armádním prostředím a mnohé z chyb, kterých se při transformaci a reformách dopustili, se již nedaly napravit.

Až po úplnou profesionalizaci armády v roce 2005 měli největší podíl na trestné činnosti vojáci základní vojenské služby. Jejich trestná činnost byla dělena na trestné činy spáchané v civilním sektoru a trestné činy při výkonu služby.

Nejčastější trestné činy v civilním sektoru

- krádeže,
- vandalizmus a výtržnictví,
- násilná trestná činnost,
- výroba, držení a distribuce drog.

Nejčastější trestné činy při výkonu služby

- zběhnutí a jiné formy vyhýbání se branné povinnosti,
- přestupky v dozorčí a strážní službě,
- krádeže výstrojních součástí a vojenského materiálu,
- krádeže PHM,
- krádeže zbraní, střeliva a ostatní munice,
- šikana.

Po zrušení vojenské prokuratury byly trestné činy, řešeny v rámci armády Vojenskou policií a poté v pravomoci velitelů a ty závažnější, které nemohly být řešeny v rámci armádní legislativy, byly řešeny státní policií a poté civilními soudy.

Vývoj trestné činnosti páchané v armádním prostředí, zásadně ovlivnila profesionalizace rezortu v roce 2005. V následujícím období, došlo k rapidnímu poklesu počtu trestných činů a přestupků. Složky armády, které byly v této problematice zainteresovány, začaly přebudovávat systém preventivních, represivních a kontrolních opatření tak, aby co nejefektivněji působil v profesionálním prostředí.

Trestná činnost páchaná příslušníky rezortu MO na všech úrovních personální hierarchie není počtem případů vysoká, o to závažnější případy, zejména hospodářské kriminality, se v armádě vyskytují. Jevem, který je v současnosti nejvíce diskutovaným problémem a to nejen v armádě je korupce. Její nárůst byl a je zapříčiněn především

faktem, že armáda je z důvodu neustálé redukce počtů a odborností nucena k nákupu zboží a služeb z civilního sektoru. Tento způsob se nazývá *outsourcing*.

Outsourcing je většinou správně zdůvodňován finančními úsporami a efektivitou. Nicméně jsou známy, vyšetřovány a jistě také neodhaleny stovky případů korupčního jednání, které v této souvislosti připravilo a připravuje rezort o obrovské množství finančních prostředků.

Korupce (latinsky corrumpere – zmařit, podplácet, uplácet) není zcela jednotně definovaný pojem. Všeobecně znamená slíbení, nabídku nebo poskytnutí úplatku s cílem ovlivnit něčí jednání či rozhodnutí, anebo žádost po úplatek či jeho přijetí. Odměna může mít kromě finanční podoby i podobu hmotných darů, služeb, poskytnutí informací nebo jiných výhod. Korupce je zpravidla transakce mezi dvěma stranami a je tedy tím typem trestné činnosti, kdy jsou pachateli všichni zúčastnění.

Armáda se při potlačování tohoto jevu řídí jak preventivními a represivními programy rezortu MO, tak Strategií vlády v boji proti korupci na období let 2011 a 2012. Tato strategie je postavena na třech pilířích, jimiž jsou prevence, průhlednost a postih, což jsou tři hlavní oblasti, ve kterých je nutné nastavovat protikorupční opatření ve vzájemné rovnováze.

V manuálu boje proti korupci jsou uvedeny hlavní zásady, kterými by se měli řídit příslušníci rezortu MO.

- V boji s korupcí začněte sám u sebe.
- Předcházejte možnosti vzniku korupčního vztahu svým chováním a jednáním.
- Jestliže se domníváte, že Vás bude někdo žádat o upřednostňování v rozporu s Vaší působností, přizvěte k takovému jednání kolegu jako svědka.
- Pokusy o korupci okamžitě odraďte a neprodleně je oznamujte příslušným orgánům.
- Pracujte tak, aby Vaše práce mohla být kdykoli překontrolována.
- Přísně rozděľujte služební a soukromý život. Pokud dojdete k závěru, že při plnění konkrétního služebního úkolu dochází ke kolizi mezi Vašimi služebními nebo pracovními povinnostmi a Vašimi soukromými zájmy, uvědomte o to svého nadřízeného.

- Jako nadřízený zaměstnanců dbejte na vytváření takových pracovních podmínek pro své zaměstnance, kde by bylo riziko korupce co nejvíce omezeno.
- Podporujete své pracoviště při odhalování a objasňování korupce. Oznamujte případy korupce svých kolegů, pokud k tomu máte nezpochybnitelné informace
- Přemýšlejte o rizicích korupce na Vašem pracovišti a navrhněte svému zaměstnavateli přijetí potřebných opatření
- Nechte se vyškolit a rozšiřujte své znalosti k tématu prevence korupce

Je jen velmi obtížné odhadnout, nakolik ovlivňují jednání příslušníků rezortu desítky vrcholných představitelů, kteří byli nebo jsou stíháni či vyšetřováni v souvislosti s korupčním jednáním nemalých rozsahů.

Z hlediska počtů trestných činů a přestupků je situace v armádě uspokojivá a každoroční statistiky (viz tabulka č. 1) ukazují, že počty těchto činů až na malé výjimky klesají. Neznamená to ovšem, že by měla prevence tohoto jevu slábnout a prostředky využívat jinak. Po provedení analýz rizikových odvětví by měli být přesunuty tam, kde se očekává úspěšnější preventivní a represivní působení.

2.4 Dílčí závěr

Armáda není vůči sociálně patologickým jevům imunní a jejich výskyt je dlouhodobě monitorován. Klesající počty případů jsou dílčím úspěchem, ale ne důvodem k uspokojení. Důležitými úkoly i nadále zůstávají omezení vzniku sociálně nežádoucích jevů ohrožujících zaměstnance, majetek a bojeschopnost. K hlavním cílům patří kvalitní výběr, příprava a vzdělání vojenského personálu k výkonu profese a vytvořit příznivé podmínky pro zdravý životní styl vojáků, civilních zaměstnanců i jejich rodinných příslušníků rezortu.

3. Prevence sociálně nežádoucích jevů v AČR

Ukazuje se, že v současné době je nutné pěstovat a rozvíjet citlivost a vnímavost ke společenskému dění, k vývoji různých částí společnosti. Rychlost a různorodost vývoje, vyžaduje neustálé vytváření komplexních, flexibilních a operativních preventivních programů, založených na věrohodných, ověřitelných a užitečných informacích. Nejinak je tomu i v rezortu MO, kde je na systém prevence a jeho úspěšnost v eliminaci nežádoucích jevů vyskytujících se v armádě, kladen velký důraz.

3.1 Specifikace prevence sociálně nežádoucích jevů

Sociálně nežádoucí jevy, které se vyskytují v rezortu MO, jsou odrazem stavu celé společnosti a stejně jako je nutné preventivně působit na společnost, musí být také v armádním prostředí aplikována prevence sociálně nežádoucích jevů. Prevence jako prostředek v boji s patologiemi je nejefektivnějším způsobem v jejich eliminaci. Efektivita preventivních opatření je podpořena návazností systémů prevence na výsledky empirických výzkumů, které postihují změny v sociokulturních oblastech života.

Prevenici musí tvořit komplex koncepčních, cílených, plánovaných a flexibilních opatření, odborných činností a nabídek zaměřených na posilování a rozvoj společensky žádoucích postojů, hodnot, zájmů, forem zdravého životního stylu, chování a jednání jednotlivců a skupin. Realizaci preventivních opatření je tedy nutné zabezpečit multidisciplinárním přístupem.²⁵

²⁵ Hrbata, M.: *Vojenské rozhledy 1/2012*, s. 42.

Prevence je Majkusem popisována také jako:

- předcházení či ochrana před tím co nechceme,
- soubor sociálních a zdravotních opatření, jejichž cílem je předcházet poškození zdraví, vzniku nemocí a trvalým následkům z nich,
- předcházení různým konfliktům a nepříjemnostem,
- předem učiněné ochranné opatření.

Prevence také znamená:

- mít dostatek informací pro možnost rozhodování,
- umění komunikace, to znamená jednat vhodným a slušným způsobem,
- patřičnou vzdělanostní a kulturní úroveň,
- estetičnost prostředí,
- dodržování přírodních a společenských zákonů,
- předcházení tomu „co nechceme“ a podporování toho „co chceme“.

Druhy prevence:

1. **primární** – znamená, předcházení situacím, které by potencionálně mohly vést ke konkrétnímu riziku a škodlivým následkům (např. předcházení konfliktům nebo prvnímu užití drogy),
2. **sekundární** – je, zaměřena na určitou rizikovou oblast a konkrétní skupinu osob, která je vzhledem ke svému způsobu života ohrožena (např. prevence viru HIV a infekční žloutenky u narkomanů a u lidí žijících promiskuitním životem atd.),
3. **terciární** je zaměřena na jedince, u nichž se již negativní jev (např. onemocnění) projevil a snažíme se jeho další vývoj zpomalit, případně udržet na stejné úrovni (např. podáváním léků, případně až výměnou injekčních

stříkaček u narkomanů, aby nedocházelo ke zvýšenému počtu onemocnění infekční žloutenkou typu B, případně AIDS)²⁶

Přednostně je v rezortu MO zabezpečována primární prevence, která operativně reaguje na aktuální problémy spojené s výskytem sociálně nežádoucích jevů. Primární prevence se uskutečňuje organizováním konkrétních aktivit (programů), jejichž cílem je předcházet vzniku sociálně nežádoucích jevů, minimalizovat jejich výskyt a eliminovat případné dopady jejich výskytu v rezortu MO.

3.2 Legislativa související se sociálně nežádoucími jevy v AČR

Sociálně nežádoucí jevy, jejich výskyt a prevence jsou v rezortu MO ČR normativně upraveny zákony, směrnicemi a rezortními předpisy a normativními akty vycházejícími ze zákonů vydaných Vládou ČR, které rezortu přímo ukládají zabývat se touto problematikou.

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání a o změně některých zákonů je stěžejním normativním právním aktem týkajícím se AČR. Obsahuje podmínky pro vznik, změnu a zánik služebního poměru, charakterizuje základní povinnosti vojáků, vymezuje kázeňské přestupky a základní pravidla pro chování vojáků mezi sebou. Z hlediska SNJ upravuje zásady rovného přístupu a zacházení, zneužívání základních práv a povinností vycházejících ze služebního poměru. Vymezuje chování týkající se újmy a ponižování důstojnosti, za které jsou považovány ty formy obtěžování, které jsou spojovány s nepřátelskou, pokořující a urážlivou atmosférou.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích a o změně některých zákonů podle kterého se projednávají přestupky, kterých se dopustí vojáci nebo občanskí zaměstnanci v rezortu MO proti občanskému soužití osočováním, vyhrůžkami, schválnostmi nebo jiným podobným jednáním. Zákon vymezuje způsoby udělení, druhy a výši sankcí za spáchání přestupků. Vymezuje také orgány s danou příslušností, časové intervaly řízení, účastníky řízení, náhrady škod a způsoby odvolání.

²⁶ Majkus, T.: *Manuál – Prevence Sociálně nežádoucích jevů*, s. 23.

Zákon č. 98/2009 Sb. O rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů obsahuje definice urážek mezi vojáky včetně pohrůžek násilí. Upravuje sazby odnětí svobody v případech porušení práv a chráněných zájmů vojáků. V zákoně jsou také uvedeny druhy a výše trestů při porušení služebních povinností.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších zákonů upravuje a vymezuje pracovně právní vztahy a jejich účastníky. Definiuje zásady pracovně právních vztahů, rovné zacházení, diskriminaci a její formy a také důsledky porušení práv a povinností.

Zákon 397/2005 Sb., o opatřeních před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů

Usnesení vlády ČR ze dne 14. prosince 2011 č. 925 k Strategii prevence kriminality v České Republice na léta 2012 až 2015

Toto usnesení mj. ukládá vyčlenit pro Ministerstvo vnitra na toto období minimálně 225 mil. Kč, které budou postupně uvolňovány do schválených projektů, každoročně předkládat zprávy o plnění úkolů za předešlý kalendářní rok a doporučuje všem hejtmanům, primátorům a starostům měst seznámit se s obsahem Strategie, respektovat její obsah a učinit kroky k zajištění realizace systému prevence kriminality na krajské a lokální úrovni.

Usnesení vlády ze dne 10. května 2010 č. 340 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2010 až 2018

Usnesení vlády ČR ze dne 4. května 2009 č. 572 o Strategii boje proti extremismu

Usnesení vlády ČR ze dne 5. ledna 2011 č. 1 o Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2011 až 2012 (s doplňky usnesení vlády ze dne 19. ledna 2011 č. 65 a ze dne 18. května 2011 č. 370)

Rezortní dokumenty

Koncepce prevence sociálně patologických (nežádoucích) jevů na období 2010 - 2014 je klíčový dokumentem definujícím základní východiska a směry v oblasti prevence SPJ v rezortu MO. Součástí dokumentu je analýza současného stavu, priority prevence, definice úkolů pro jednotlivé subjekty a zejména se zaměřuje na aktivity potřebné k zabezpečení prevence, které jsou specifické pro armádní prostředí. Dokument stanovuje soubor konkrétních úkolů a opatření v jednotlivých oblastech prevence SNJ.

Rozkaz MO č. 53 ze dne 16. září 2010 Prevence sociálně patologických (nežádoucích) jevů (Věstník MO částka 15 ze dne 27. září 2010), který vymezuje cílové skupiny prevence a specifikuje primární a situační prevenci. Obsahuje strukturu a popis rezortní komise jako vedoucího organizačního celku pro prevenci. Určuje hlavní úkoly a popis jejich realizace.

3.3 Objekty preventivního působení, subjekty prevence

Objekty preventivního působení jsou všeobecně cílové skupiny osob, které zahrnují:

- vojáky,
- občanské zaměstnance,
- žáky a studenty vojenských škol,
- rodinné příslušníky vojáků a zaměstnanců rezortu MO,
- Objekty prevence sociálně nežádoucích jevů s vyšší mírou rizikového chování jsou skupiny osob, které zahrnují:
 - zaměstnanci, kteří jsou z důvodu služebního či pracovního zařazení odloučeni od rodiny,
 - vojáci z povolání, kteří jsou vysíláni do zahraničních operací a také jejich rodinní příslušníci,
 - vojáci z povolání ve věku do 35 let,

- vojáky – studenty Univerzity obrany,
- žáky Vojenské střední školy a Vyšší odborné školy MO

Subjektem rezortní prevence sociálně nežádoucích jevů jsou všechny prvky systému prevence, které zabezpečují koncepční a realizační stránku preventivních aktivit v rezortu MO.

Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů – je kolektivním, poradním, koordinačním a iniciujícím orgánem ministra obrany k řešení otázek prevence sociálně nežádoucích jevů v rezortu MO. Je hlavním koordinátorem úkolů, které vyplývají ze zákonů a usnesení vlády ČR. Předsedou je náměstek ministra obrany pro personalistiku.

Sekce personální MO – zabezpečuje zastoupení rezortu v mimorezortních orgánech, výborech a pracovních skupinách v oblastech prevence kriminality, protidrogové politiky a implementaci stanovených úkolů. Zpracovává rezortní koncepci a příslušné vnitřní předpisy v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, podílí na řízení rezortní komise. Důležitým úkolem je také provádění kontrolní činnosti v rámci rezortu.

Ředitelství personální podpory – vytváří programy pro podporu zdravého životního stylu a prevence sociálně nežádoucích jevů, řídí jejich realizaci, plánuje a spravuje využití finančních prostředků na Program protidrogové politiky a Program prevence kriminality. Zabezpečuje a koordinuje zpracování propagačních a informačních materiálů s problematikou prevence, řídí a koordinuje přípravu předsedů komisí, metodiků a poradců v oblasti SNJ. Sumarizuje a vyhodnocuje výskyt SNJ v rezortu a také spravuje intranetové stránky Prevence sociálně nežádoucích jevů.

Vojenská policie – kromě represivní úlohy, kdy šetří přestupky a odhaluje trestné činy příslušníků ozbrojených sil, působí také na úseku prevence sociálně nežádoucích jevů, kdy zejména činí opatření vedoucí k předcházení páchaní trestné činnosti. Podílí se na ochraně vojenského materiálu a ostatního majetku státu, s nímž hospodaří MO, provádí preventivní kontroly u vojenských útvarů a spolupracuje s Policií ČR, obecní policií, Celní správou a dalšími subjekty.

Inspekce ministra obrany – koordinuje rezortní protikorupční strategii, zpracovává Aktualizovaný rezortní protikorupční program, zabezpečuje součinnost mezi rezortními orgány při implementaci stanovených opatření a funkčnost rezortní

protikorupční schránky, provádí kontrolní činnost u oblasti realizace projektů SNJ, zabývá se ochranou lidských práv, spolupracuje s vládními i nevládními orgány ochrany lidských práv a zastupuje MO v Radě vlády pro lidská práva.

Velitelství výcviku – Vojenská akademie – cestou vlastního lektorského sboru zabezpečuje v rámci základního, odborného a speciálního výcviku kariérních a dalších kurzů stanovené vzdělání vojáků v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů.

Vojenská střední škola a Vyšší odborná škola MO – zabezpečuje systémové vzdělávání žáků v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů v rámci školních vzdělávacích a preventivních programů.

Univerzita obrany – zabezpečuje systémové vzdělávání vojáků – studentů v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, realizuje vzdělávací programy pro lektory prevence a pracovníky zabezpečující preventivní aktivity. Vydává odborné publikace.

Velitelé, ředitelé, náčelníci (dále jen velitelé) – jsou hlavními subjekty odpovědnými za realizaci preventivních aktivit ve své působnosti, zabezpečují tvorbu a realizaci vlastních projektů prevence sociálně nežádoucích jevů. Vytvářením důstojného sociálního, pracovního prostředí a pracovních podmínek přispívají ke zkvalitnění života svých podřízených.

Komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů vojenského útvaru – je kolektivní, poradním, koordinačním a iniciujícím orgánem velitele k řešení otázek prevence sociálně nežádoucích jevů v jeho podřízenosti. Zřizuje je velitel útvaru v rozkaze a předsedou komise je zástupce velitele útvaru. Stěžejním úkolem je zpracování projektu prevence sociálně nežádoucích jevů a zabezpečení jeho realizace. Zpracovává a služebním postupem předkládá požadované zprávy o výskytu sociálně nežádoucích jevů v rámci útvaru. Ve stanovených případech je velitelem útvaru místo komise určen jen poradce v oblasti prevence.

Metodik prevence – je velitelem určený člen komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů, doporučován je např. vrchní praporčík, který provádí analýzu zájmu vlastních příslušníků a na jejím základě se podílí na zpracování projektu prevence.

Lektor prevence – je vyškolený pracovník rezortu MO, který zajišťuje osvětu a vzdělávání personálu v oblasti prevence. Kromě provádění přednáškové činnosti se účastní stanovených odborných zaměstnání ke zvyšování kvality své lektorské činnosti.

Psychologická služba – v rámci prevence sociálně nežádoucích jevů se podílí na výběru a umisťování osob, při přípravě a vzdělávání zaměstnanců rezortu MO, zabezpečuje přednáškovou činnost s psychologickou tematikou. Poskytuje psychologickou pomoc zaměřenou na kompenzaci aktuálního psychického stavu při řešení subjektivně náročných situací příslušníků rezortu. Působí jako poradce velitele ve své odbornosti a poskytuje metodickou pomoc v rámci své působnosti.

Duchovní služba – zabezpečuje diskrétní přijetí v subjektivně těžkých situacích zaměstnanců MO a jejich rodinných příslušníků. Podílí se na přípravě nabídek volnočasových aktivit, na realizaci vzdělávání vojáků v oblasti etiky a na péči organizované pro vojáky po návratu ze zahraničních operací.

Vojenská zdravotní služba – zabezpečuje primární, léčebně-preventivní a specializovanou zdravotní péči všem příslušníkům rezortu MO, podílí se na realizaci specifické primární prevence. Monitoruje situaci ve zneužívání návykových látek a vyhodnocená data poskytuje odpovědným orgánům. Vyčleňuje ze svého rozpočtu finanční prostředky na zabezpečení laboratorních vyšetření osob na přítomnost OPL, které provádí.

Vojenská tělovýchova – podílí se na realizaci úkolů prevence v rámci své působnosti

Vrchní a vedoucí praporčíci – podílejí se na realizaci preventivních aktivit v praporčickém sboru. Analyzují problémy, potřeby a zájmy příslušníků sboru a navrhují komisi pro prevenci sociálně nežádoucích jevů opatření k jejich řešení a uspokojování.

Otevřená anonymní linka pomoci v krizi – staronový projekt navazující na dobře známou a hojně využívanou linku důvěry. Nonstop provozovaná linka je určena nejen vojákům, ale také policistům, hasičům a všem ostatním zaměstnancům rezortů vnitra a obrany a jejich rodinným příslušníkům. Tým odborníků s dlouholetými

zkušenostmi je připraven poskytnout volajícím oporu, pomoci v orientaci v emočním zmatku a hledat způsoby řešení.

3.4 Vývoj systému prevence sociálně nežádoucích jevů

Novodobá historie aktivit, a systému prevence sociálně nežádoucích jevů se utváří od roku 1995. Tímto rokem se začíná aplikovat celá řada změn, reagujících na proces výstavby profesionální armády. Získané poznatky, zkušenosti a výsledky analýz předcházejících koncepcí a programů prevence byly aplikovány v dokumentech pro další období. V roce 1995 byla schválena rezortní Koncepce a program prevence na období let 1995 až 1998. V roce 1998 k realizaci uvedené Koncepce a programu schválil ministr obrany dva rozkazy: RMO č. 1/1998 Prevence toxikomanie, alkoholismu a jiných sociálně patologických jevů a RMO č. 46/1998 Zřízení komise pro prevenci sociálně patologických jevů.

V následujícím období byly realizovány další koncepce: Koncepce a program prevence na období let 1999 až 2000 a Koncepce a program prevence na období 2001 až 2004.

Zmiňovaná období byla specifická zejména vzhledem k existenci povinné základní vojenské služby a snižujícím vysokým výskytem sociálně nežádoucích jevů (šikana, toxikomanie, kriminalita apod.)

Po zrušení základní vojenské služby v roce 2004 byla zpracována Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období let 2005 až 2009, která řešila problematiku prevence v plně profesionální armádě. Změnila se základní cílová skupina, kterou se stali profesionální vojáci. K realizaci této koncepce byl schválen RMO č. 20/2005 Prevence sociálně nežádoucích jevů. V roce 2009 schválil ministr obrany Koncepci prevence sociálně nežádoucích jevů na období let 2010 až 2014, která je dosud platná. V souvislosti s tímto dokumentem a realizaci jeho cílů byly zpracovány projekty a přiděleny finanční prostředky prevence SNJ viz. následující tabulky.

	2007	2008	2009	2010	2011
Společné síly	41	52	48	47	88
Síly podpory	38	32	41	46	53
Přímo podřízené útvary a součásti MO	29	41	49	52	56
Vojenská policie	5	5	5	5	5
Vojenské zpravodajství					3
Projekt centrálního vzdělávání				1	2
Celkem	113	130	143	151	207

Tab. 3. Počty předložených projektů prevence SNJ jednotlivými gestory.

	2010	2011	2012
Společné síly	7 550 000	5 110 000	5 110 000
Síly podpory	1 850 000	1 500 000	1 506 300
Přímo podřízené útvary a součásti MO	3 600 000	1 140 000	1 289 000
Vojenská policie	445 000	400 000	458 000
Vojenské zpravodajství	140 000	190 000	210 000
Projekt centrálního vzdělávání	660 000	660 000	676 000
Celkem	13 140 000	9 000 000	9 249 300

Zdroj: Rezortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů

Tab. č. 4. Přehled přidělených finančních prostředků na prevenci SNJ na období 2010 až 2012.

3.5 Realizace prevence sociálně nežádoucích jevů v následujícím období

Preventivní působení bude i nadále zařazeno mezi hlavní, dlouhodobé úkoly v práci s lidským potenciálem rezortu.

Nejdůležitější úkoly vycházející z rezortních dokumentů jsou:²⁷

- každoroční stanovení priorit prevence na následující období, vycházející z důsledného zpracování a vyhodnocení dat a efektivní využití finančních prostředků vyčleňovaných z rozpočtu MO na rezortní Program prevence kriminality a Program protidrogové politiky,
- v souvislosti s optimalizací organizačních struktur MO bude zaměřena pozornost na skupiny s vyšší mírou rizikového chování,
- do programu zasedání rezortních komisí pro prevenci SNJ budou zařazena vystoupení odborníků z oblasti protidrogové politiky, prevence kriminality apod.,
- realizace vzdělávacích aktivit vycházejících z reálného výskytu SNJ v rezortu MO a konkrétních požadavků vedoucích zaměstnanců,
- v souvislosti s očekávanou optimalizací organizačních struktur a složitou sociálně ekonomickou situací ve společnosti bude nutné věnovat zvýšenou pozornost problematice nežádoucích lidských vztahů, otázkám možných ekonomických problémů, kde lze očekávat nárůst případů,
- v oblasti prevence projevů extremismu bude pokračovat osvětová činnost, která zajistí, že všichni zaměstnanci budou seznámeni s touto problematikou,
- pracovní skupina určena k řešení problematiky extremismu bude podrobněji analyzovat a sumarizovat projevy extremismu v rezortu MO, sledovat vývoj tohoto jevu ve společnosti, navrhnout co nejefektivnější programy prevence a právní úpravy stávajících norem,
- v oblasti protidrogové politiky budou realizována stanovená laboratorní vyšetření na OPL, jejichž preventivní dopad potvrzují každoroční statistiky s pozitivními výsledky,
- v oblasti prevence požívání alkoholu a kouření budou kromě osvětových aktivit realizovány kontroly na dodržování stanovených zákazů,

²⁷ Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010 - 2014.

- větší pozornost bude věnována dopravní nehodovosti vojáků soukromými vozidly,
- posílena bude podpora poradenských služeb s cílem pomáhat všem cílovým skupinám s řešením problémů.

4. Sociologický výzkum

4.1 Cíle výzkumu, metody, stanovení hypotéz a způsob výběru respondentů a prostředí

Předmětem a cílem výzkumu bude zkoumání názorů vojáků z povolání na vybraná preventivní opatření sociálně nežádoucích jevů a také jejich komplexního názoru na tuto problematiku.

Pro získání informací byla vybrána dotazníková metoda. Výsledky budou prezentovány grafickým znázorněním a slovním rozborem.

Vzhled ke skutečnosti, že výzkum má zjistit názor vojáků na skutečný stav prevence OPL, alkoholu a extremismu v AČR a také názor na celkovou prevenci SNJ, stanovil jsem tři hypotézy, které budou na základě výsledků potvrzeny nebo vyvráceny.

Hypotézy:

H1: Více než polovina dotázaných vojáků z povolání si myslí, že počet preventivních testů na přítomnost alkoholu či psychoaktivních látek (drog) v organismu je nedostatečný.

H2: Více než tři čtvrtiny vojáků si myslí, že prevence velmi nebezpečného sociálně patologického jevu – extremismu, je v AČR na odpovídající úrovni.

H3: Více než polovina dotazovaných se domnívá, že systém prevence sociálně nežádoucích jevů v rezortu MO je na dobré úrovni a přináší výsledky.

Pro výzkum jsem zvolil posádku Vyškov, ve které sloužím a kde sídlí Velitelství výcviku – Vojenská akademie, které je rezortním vzdělávacím a výcvikovým zařízením Ministerstva obrany.

Odpovídá za rozvoj doktrinální soustavy v AČR, organizaci, přípravu a provádění základní, odborné a speciální přípravy, kariérového vojenského vzdělávání, výchovy a výcviku důstojníků, praporčíků, rotmistrů a poddůstojníků a základní přípravy aktivních záloh.

Respondenti byli vybráni z řad posluchačů kariérového důstojnického kurzu (25 respondentů) a odborných a speciálních kurzů (75 respondentů). Vojáci odborných a speciálních kurzů byli všichni z řad rotmistrovského sboru (svobodník až praporčík).

Z hlediska věku respondentů splňovala většina z nich věk 20 – 35 let. Na tuto věkovou skupinu se zejména zaměřuje působení preventivních opatření v AČR. Průměrný věk dotazovaných byl 32,5 let.

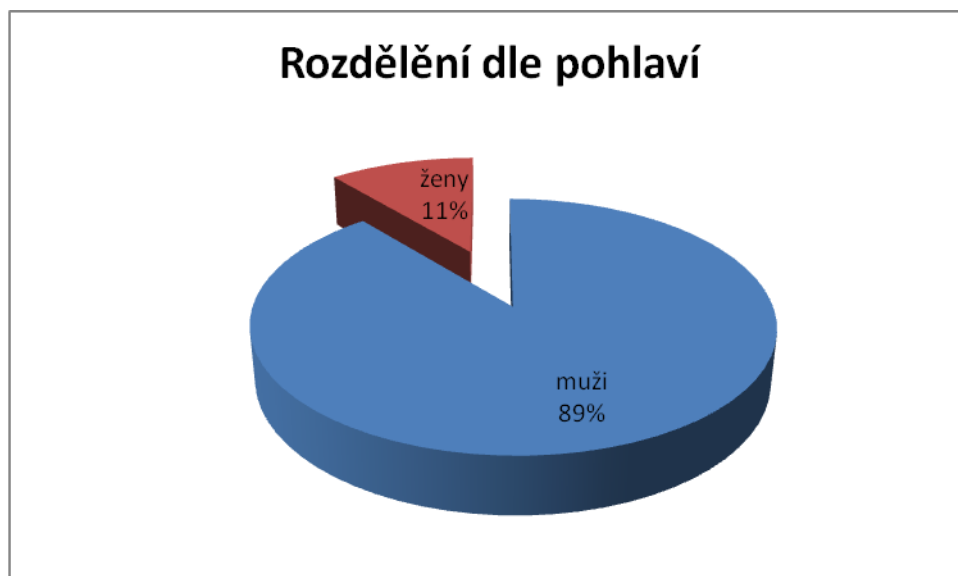
K objektivnosti vyhodnocovaných dat přispěla také skutečnost, že respondenti byli příslušníci 18 útvarů a zařízení AČR.

Z hlediska pohlaví se podařilo dodržet přibližné procentuální zastoupení žen v armádě.

Distribučováno bylo celkem 105 dotazníků s žádostí o jejich dobrovolné vyplnění v rámci samostudia nebo osobního volna. Všechny 105 dotazníků bylo také odevzdáno respondenty zpět. Pouze 5 dotazníků bylo v rámci dobrovolnosti nevyplněno s odůvodněním, že se nejedná o součást služebního zaměstnání. Celkem bylo tedy vyhodnoceno 100 dotazníků.

4.2 Analýza a prezentace získaných výsledků šetření

Výsledky šetření budu prezentovat grafickým a slovním rozborem.

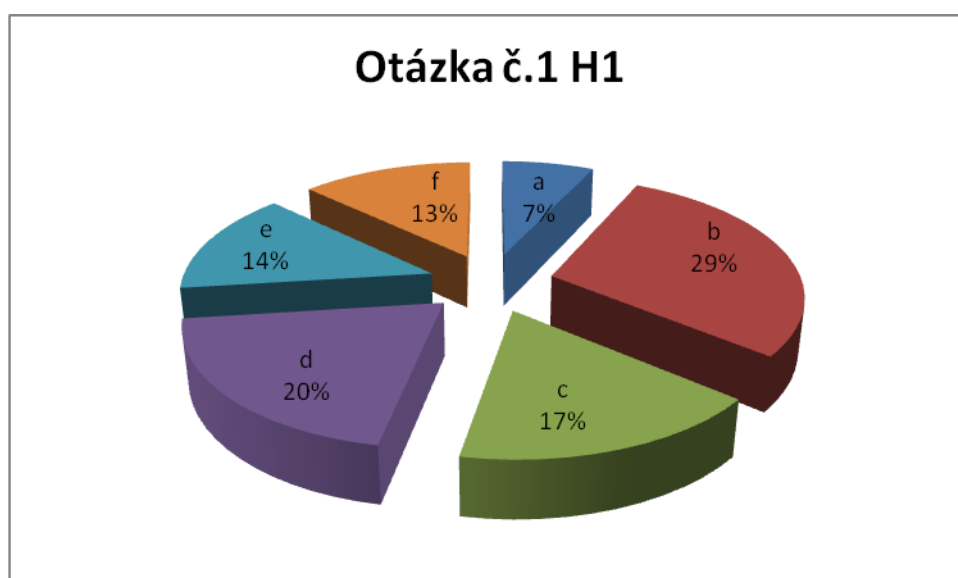

Graf č. 1. Rozdělení dle pohlaví

Graf č. 1 znázorňuje počet i procentuální zastoupení respondentů, kteří se zúčastnili výzkumu. Z celkového počtu bylo 89 mužů a 11 žen.

1 – H 1. Jak dlouho jste ve služebním poměru VZP?

- a) 0 - 2 roky
- b) 3 - 5 let
- c) 6 - 8 let
- d) 9 - 11 let
- e) 12 - 14 let
- f) více než 15 let, uveďte kolik:

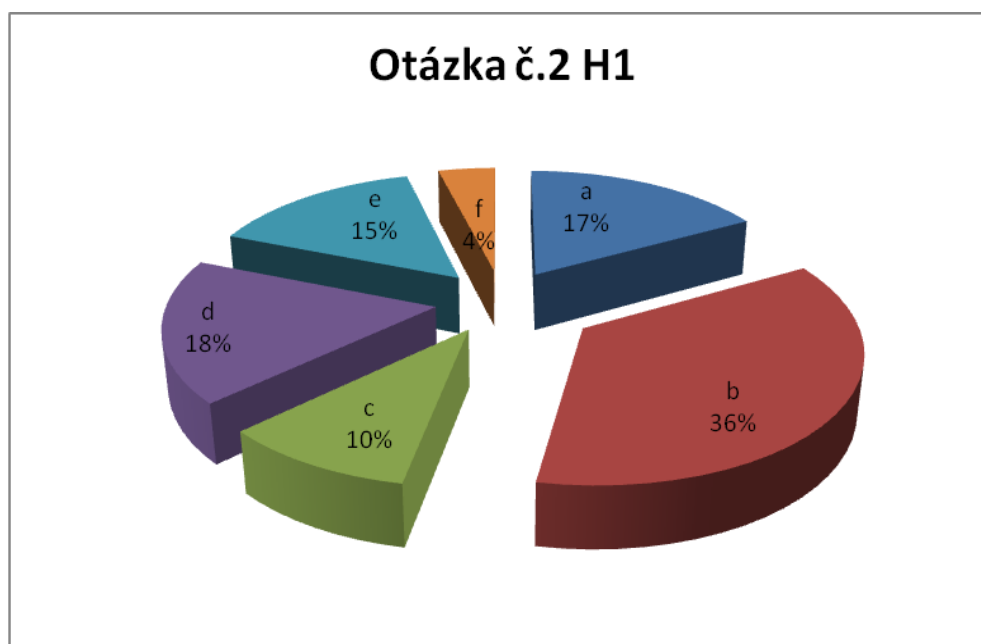

Graf č. 2. Délka služebního poměru VZP H1

Graf č. 2 uvádí délku služebního poměru respondentů. Z výsledků vyplývá, že 73% dotázaných slouží v armádě méně než 11 let a následujícím výpočtem bylo zjištěno, že průměrná délka služebního poměru respondentů je přibližně 8,58 let.

2 – H1. Uveďte počet testů na přítomnost alkoholu nebo psychoaktivních látek (drog), kterým jste byl/a po dobu svoje působení v rezortu MO podroben/a

- a) 0
- b) 1 - 2
- c) 3 - 4
- d) 5 - 7
- e) 7 - 10
- f) při počtu vyšším než 10 uveďte prosím počet

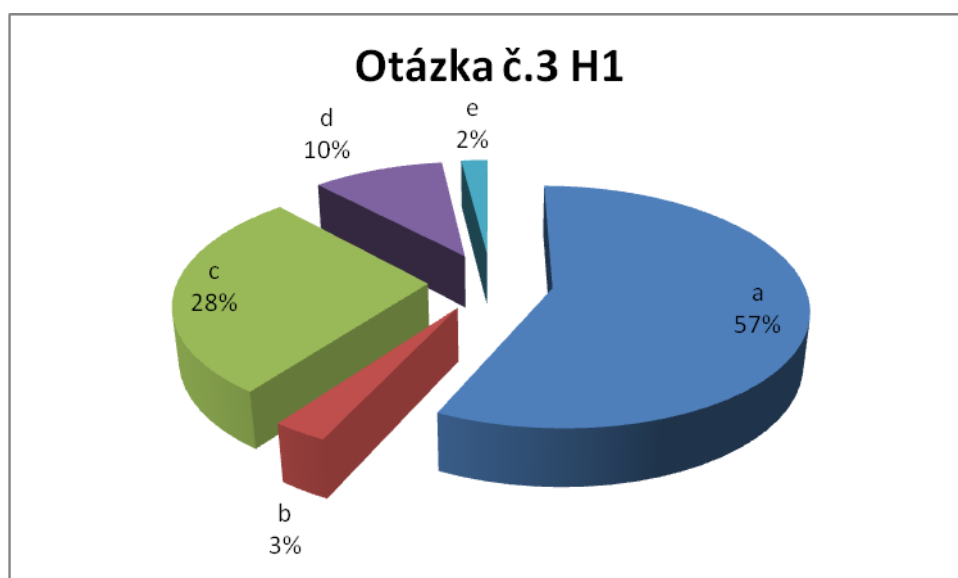

Graf č. 3. Otázka č. 2, H 1.

Graf č. 3 znázorňuje odpovědi na počet testování respondentů po dobu jejich kariéry. Z výsledků vyplývá, že průměrně byl každý voják testován na přítomnost OPL nebo alkoholu 10 x za kariéru, což znamená přibližně jednou za 10 měsíců.

3 – H 1. Domníváte se, že je počet kontrolních vyšetření na přítomnost alkoholu a psychoaktivních látek v AČR dostatečný?

- a) ano
- b) ne, nedostatek kontrol na alkohol
- c) ne
- d) ne, nedostatek kontrol na drogy
- e) ne, kontrol je zbytečně moc

Graf č. 4. Otázka č. 3, H1.

Graf č. 4 ukazuje, že většina (57%) dotázaných se domnívá, že počet preventivních vyšetření na přítomnost alkoholu nebo OPL je dostatečný a pouze 2% dotázaných si myslí, že preventivních testů je moc. Zbýlých 41% se domnívá, že kontrol je nedostatek.

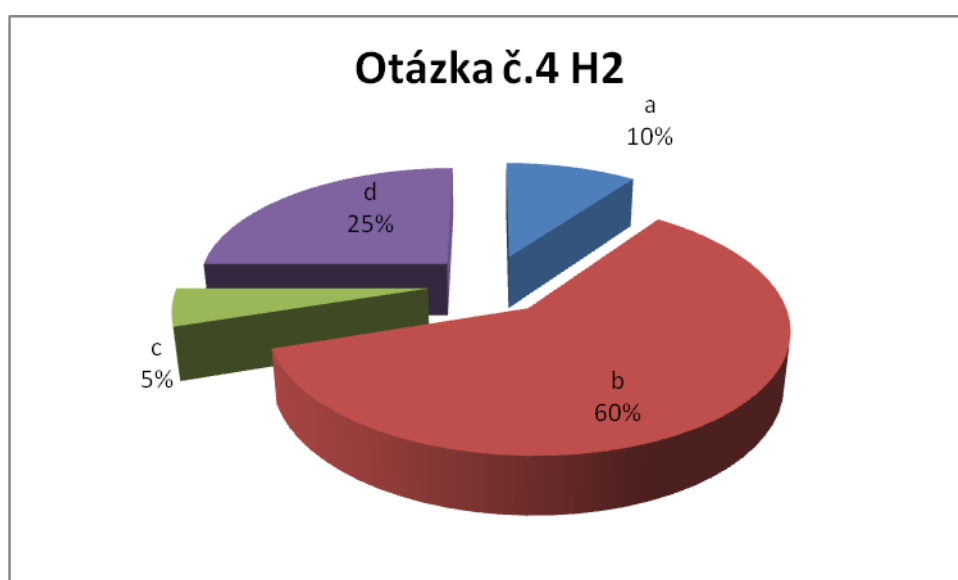
4 – H 2. Absolvoval/a jste v roce 2011 přednášku, či jiné zaměstnání, jehož tématem byl extremismus

a) ano, více než 1x

b) ano

c) ne, z důvodu plnění služebních povinností nebo absence v zaměstnání

d) ne, nekonala se u našeho útvaru, nadřízený mě o ní neinformoval

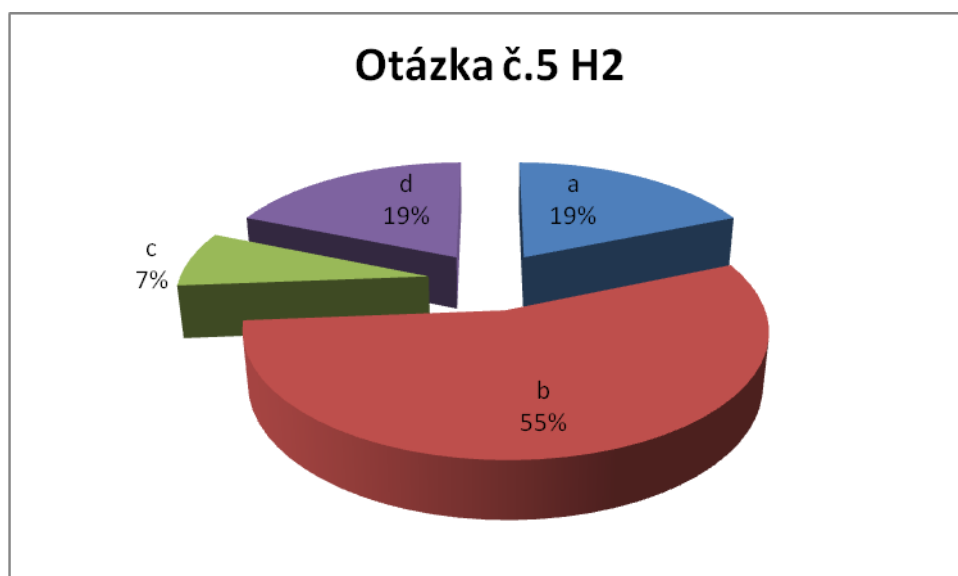

Graf č. 5 Otázka č. 4, H2.

Na otázku č. 4, týkající se počtu absolvovaných přednášek o extremismu v roce 2011, odpovědělo 70% dotázaných, že se zúčastnili, 5% se zúčastnilo více než 1x, 5% se nemohlo zúčastnit ze služebních nebo osobních důvodů a 20% se nezúčastnilo, protože nebyla tato přednáška u jejich útvaru organizována nebo jejich nadřízený nevydal pokyny k účasti.

5 – H 2. Pokud Vaše předchozí odpověď neobsahovala „ne“, jakou mělo podle Vás toto zaměstnání úroveň

- a) zaměstnání vysoké úrovně se spoustou cenných informací
- b) standardní zaměstnání, odpovídající úrovně
- c) jen sem to odseděl (a), nezajímá mě to
- d) neprofesionální zaměstnání nízké úrovně

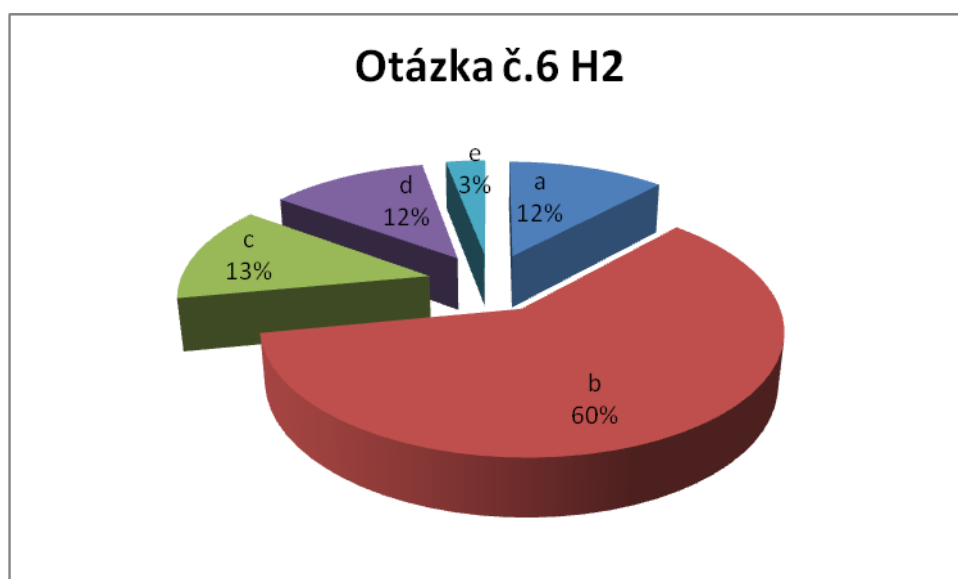

Graf č. 6 Otázka č. 5, H2.

Na otázku č. 5 odpověděli respondenti (75), kteří kladně odpověděli na otázku č. 4. 15 respondentů (18,75%) si myslí, že zaměstnání mělo vysokou úroveň a obohatilo jejich dosavadní znalosti. 44 dotázaných (55%) shledalo zaměstnání jako odpovídající jejich nárokům. 6 vojáků (7,5%) toto zaměstnání nezajímalo a jen se zúčastnili a 15 dotazovaných (18,75) bylo s úrovní zaměstnání nespokojeno. Z výsledků vyplívá, že téměř 74% těch, kteří se zaměstnání zúčastnili, byli s jeho úrovní spokojeni.

6 – H 2. Věnuje podle Vás rezort MO dostatečnou péči prevenci a boji proti extremismu?

- a) ano, maximální
- b) ano, dostatečnou
- c) pouze uspokojující, se značnými rezervami
- d) ne, nedostatečnou
- e) ne, naprosto neodpovídající závažnosti problému

Graf č. 7 Otázka č. 6, H 2.

Graf č. 7 vypovídá o názoru dotazovaných na kvalitu prevence extremismu v rezortu MO. 12% dotazovaných si myslí že prevence je na vysoké úrovni. 64% je s úrovní prevence extremismu spokojena. 11% vidí v systému rezervy, 10% si myslí že prevence je nedostatečná a 3% odpověděli, že prevence rezortu v boji proti extremismu je naprosto nedostatečná.

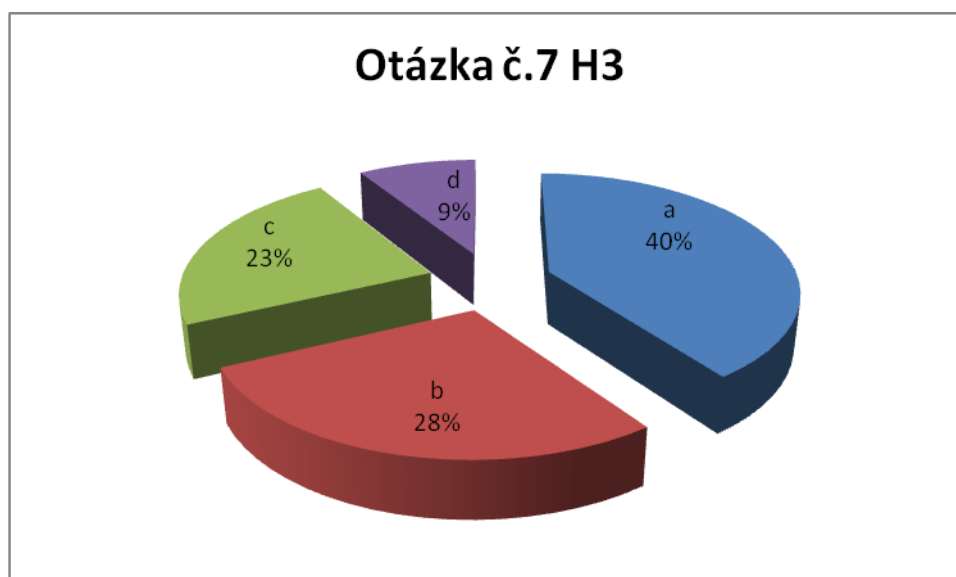
7 – H 3. Myslíte si, že v rámci služby VZP Vám je dostatečně umožněno účastnit se na projektech prevence sociálně nežádoucích jevů? (školení, přednášky, sportovní a kulturní akce)

a) ano

b) jen na některých, ale v dostatečném množství

c) účastnil bych se, ale nejsem o projektech dostatečně informován

d) ne

Graf č. 8 Otázka č. 7, H 3.

Graf číslo 8 znázorňuje názory respondentů na jejich možnosti účastnit se projektů P-SNJ v rámci služby. 40% dotázaných uvádí, že je jim umožněna účast na všech pro ně určených akcích, 28% uvádí, že se neúčastní všech akcí, ale se stavem jsou spokojeni a 23% uvádí, že nejsou o akcích a projektech SNJ dostatečně informováni. 9% dotázaných, není umožněna účast na preventivních akcích.

8 – H 3. Známkou od 1(nejlepší) do 5 ohodnoťte prevenci sociálně nežádoucích jevů v rámci Vaší služby v roce 2011.

průměrná známka 2,42

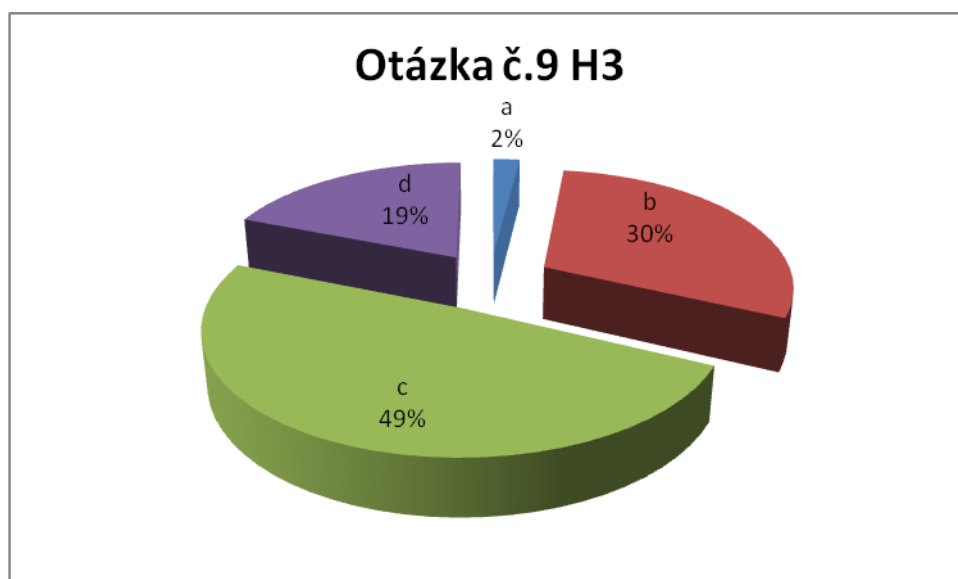
9 – H 3. Domníváte se, že současný systém prevence sociálně nežádoucích jevů je adekvátní potřebám rezortu MO?

a) ne, pro potřeby rezortu je prevence příliš

b) ano

c) situace odpovídá požadavkům, ale začíná se projevovat nedostatek finančních prostředků

d) ne, neodpovídá aktuální situaci

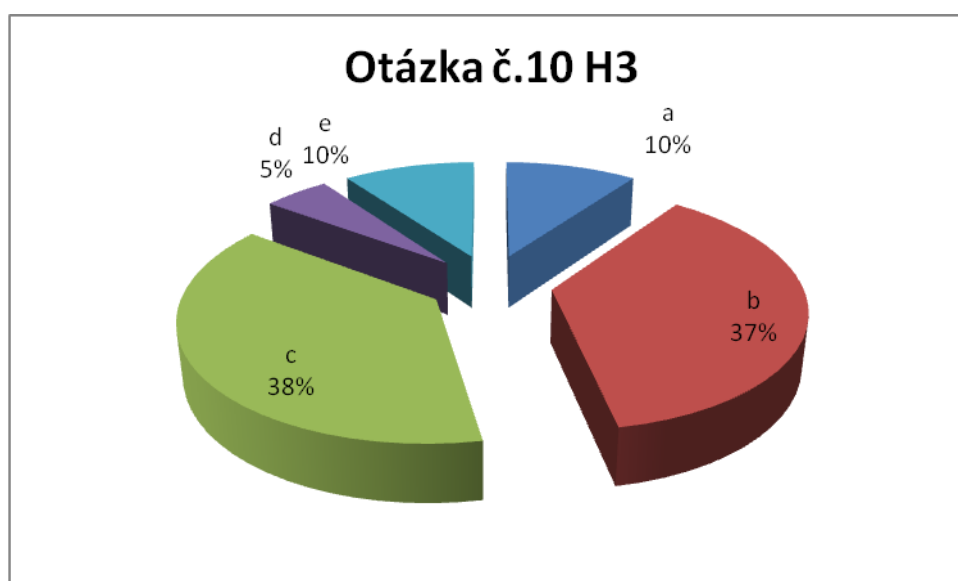

Graf č. 9 Otázka č. 9, H 3.

Graf č. 9 vyjadřuje názor respondentů na současný systém prevence SNJ v rezortu MO. 30% respondentů si myslí že prevence je adekvátní potřebám rezortu a 49% dotázaných se domnívá, že je na odpovídající úrovni, ale začíná se projevovat nedostatek finančních prostředků. Pouze 2% si myslí, že preventivních opatření je zbytečně moc a 19% dotázaných si myslí, že současný stav P-SNJ není dobrý.

10 – H 3. Jak hodnotíte pracovníky odpovědné za prevenci sociálně nežádoucích jevů (velitele, náčelníky, lektory, psychology, duchovní, VP, „tělocvikáře“)

- a) jejich práce i znalosti jsou na vysoké odborné úrovni
- b) jejich práce i znalosti jsou dostatečné
- c) odborná úroveň není díky ostatním (důležitějším) úkolům dostatečně využita
- d) i přes možnosti a znalosti nevykonávají úkoly, jak by měli
- e) jejich odborná úroveň neodpovídá kladeným nárokům

Graf č. 10 Otázka č. 10, H3.

Z celkového počtu odpovědí vyplívá, že 85% dotazovaných si myslí že úroveň objektů prevence a jejich práce je dobrá, nicméně 38% respondentů si myslí, že se nemohou naplno věnovat těmto úkolům. 5% dotázaných vidí chybu v odpovědných osobách a 10% si myslí že objekty prevence nesplňují požadavky na tento typ personálu.

4.3 Závěry šetření

Vymezené cíle šetření tj. provedení průzkumné sondy na skupině vojáků zaměřené na jejich názor na úroveň prevence sociálně patologických jevů jako celku, na preventivní opatření na přítomnost alkoholu a psychoaktivních látek a na kvalitu prevence extremismu. Tyto výsledky byly analyzovány a použity k potvrzení nebo vyvrácení platnosti hypotéz.

Úvodní otázky byly zaměřeny na věk, pohlaví a hodnost respondentů z důvodu ověření jejich správného výběru. Cílem bylo zvolit věkovou skupinu, která je v oblasti prevence prioritní, s poměrem členů důstojnického sboru a žen, který odpovídá armádnímu průměru. Díky důsledné přípravě se tento cíl podařilo splnit.

V první oblasti byla průzkumná sonda zaměřena na frekvenci prováděných kontrol se zaměřením na přítomnost alkoholu a drog při výkonu služby a na názor na současný stav tohoto programu. Z výsledků vyplynulo, že většina respondentů je se současným stavem kontrol spokojena a průměrná frekvence testování přibližně jedenkrát za 10 měsíců je dostatečná.

Z výsledků vyplývá, že H1 „Více než polovina dotázaných vojáků z povolání si myslí, že počet preventivních testů na přítomnost alkoholu či psychoaktivních látek (drog) v organismu je nedostatečný.“ se nepotvrdila.

Druhá oblast průzkumu byla zaměřena na program prevence extremismu. Předmětem dotazů byla účast na přenáškách, hodnocení jejich kvality a celková úroveň prevence. Výsledky ukazují, že na tuto problematiku je kladen odpovědnými funkcionáři velký důraz a více než tři čtvrtiny dotázaných jsou se stavem prevence extremismu spokojeni.

Z výsledků tedy vyplývá, že H2 „Více než tři čtvrtiny vojáků si myslí, že prevence velmi nebezpečného sociálně patologického jevu – extremismu, je v AČR na odpovídající úrovni“, se potvrdila.

V třetí oblasti byl soubor otázek zaměřen na celkovou kvalitu prevence sociálně nežádoucích jevů v AČR, účast na akcích a kvalitu lektorského sboru. Z odpovědí

vyplývalo, většina respondentů je spokojena s kvalitou programů, možností účastnit se jich, nicméně je znát úbytek finančních prostředků vyčleněných na tyto aktivity. Většina dotázaných je také spokojena s odbornou způsobilostí personálu, zabezpečujícího prevenci.

Z výsledků tedy vyplývá, že H3 „*Více než polovina dotazovaných se domnívá, že systém prevence sociálně nežádoucích jevů v rezortu MO je na dobré úrovni a přináší výsledky*“ **se potvrdila.**

Závěr

Na základě analýzy, získaných poznatků ve zvolené problematice a osobních zkušenostech, lze prezentovat následující závěry.

Armádní prostředí není od okolního světa izolované, jak by se mohlo na první pohled zdát. Armáda ČR je nedílnou součástí společnosti se všemi klady a zápory. Ukazuje se, že se v armádním prostředí vyskytují některé specifické problémy, které jsou nebezpečné jak pro fungování armády jako celku, tak také pro společnost. Těmito problémy myslím zejména výskyt sociálně patologických jevů, která jsou pro armádní prostředí škodlivé a nežádoucí. Touto problematikou se v rezortu MO intenzivně zabývá skupina odpovědných funkcionářů (velitelé na všech úrovních řízení, vojenští psychologové, duchovní služba, pracovníci tělovýchovy, právní poradci a také složky Vojenské policie a Vojenského zpravodajství). Uvedení funkcionáři plní povinnosti v souladu se služebními předpisy, interními směrnici a zákonnými normativy ČR. V rámci prevence sociálně nežádoucích jevů v rezortu MO jsou u příslušných útvarů a zařízení sestavovány projekty, které jsou zaměřeny na aktivní využívání volného času vojáků. Mezi tyto aktivity patří oblasti tělovýchovy a sportu, kultury, poradenské činnosti, spolupráce s dalšími orgány a organizacemi zbývajícími se touto problematikou.

Z dlouhodobého hlediska má výskyt těchto jevů klesající úroveň. Toto pozitivní zjištění je důležitým motivačním prvkem pro tu část personálu, která se zabývá prevencí v různých formách a na různých stupních armádní hierarchie. Prevence sociálně nežádoucích jevů se ukázala jako velmi účinný, koordinační a iniciující jev. Ovlivňuje pozitivně jak pracovníky rezortu kteří plní standardní úkoly v rámci své profese, tak osoby dlouhodobě odloučené od rodin, pracující ve velmi náročných podmínkách a v neposlední řadě má prevence vliv na rodinné příslušníky zaměstnanců rezortu. Současný stav společnosti a očekávaná transformace armádní struktury může ovšem vést k vytvoření podmínek, vedoucích k opětovnému nárůstu sociálně

nežádoucích jevů. Bude proto velmi důležité, vývoj situace sledovat a disponovat schopnostmi, které budou problémy úspěšně a včas řešit.

Stěžejním záměrem práce bylo provedení rozboru a průzkumné sondy v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů. Na základě závěrů vycházejících z teoretické části práce, byl sestaven dotazník a provedena průzkumná sonda u vybraných vojáků z povolání.

Výsledky vyplývající z šetření byly zpracovány a posloužili k potvrzení či vyvrácení stanovených hypotéz.

Na základě těchto výsledků mohu konstatovat, že vojáci jsou spokojeni s nastaveným systémem preventivních opatření v rezortu MO, nicméně procentuální vyjádření některých výsledků napovídá, že na systému prevence je třeba stále tvrdě pracovat a nalézat cesty k jeho neustálému zdokonalování a ještě větší efektivitě.

Resumé

Bakalářská práce na téma „Sociálně patologické jevy v AČR“ pojednává nejen o těchto jevech v armádním prostředí, ale snaží se je pojmut jako soubor odchylek a negativ, které mají významný vliv na fungování společnosti.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První část je zaměřena na všeobecné pojetí sociálně patologických jevů a vybrané jevy jsou podrobněji charakterizovány. Dále je popisován jejich vývoj, současný stav, projevy, možnosti jejich eliminace a prevence.

Druhá část je zaměřena na výskyt těchto jevů v AČR. Je nastíněna specifičnost armádního prostředí a důvody, proč jsou některé jevy pro armádu „typičtější“. Podrobněji jsou popisovány ty jevy, jejichž výskyt je nebezpečím pro fungování armády a na které je také nejvíce zaměřena prevence.

Ve třetí části je hlavním tématem prevence sociálně patologických jevů v rámci rezortu MO. Je popsán její vývoj, současný stav, nejdůležitější preventivní programy a také směr, kterým se bude pravděpodobně prevence ubírat.

Závěrečná čtvrtá část je praktická. Jsou v ní stanoveny cíle výzkumu, jeho metody a také hypotézy. Dále je popsáno prostředí, ve kterém výzkum probíhala a také výběr respondentů. V neposlední řadě jsou graficky i slovním rozbohem prezentovány výsledky výzkumu.

Anotace

Teoretická část bakalářské práce popisuje sociálně patologické jevy jako problém současné společnosti. Práce je zaměřena na podrobný popis vybraných jevů a také se zabývá patologickými jevy, které se vyskytují v AČR. Podrobně je také zdokumentován systém prevence v rezortu MO.

V praktické části je hlavním úkolem provedení průzkumné sondy u vojáků z povolání a interpretace jejich názorů na problematiku preventivních opatření sociálně patologických jevů v AČR. Sonda je zaměřena na prevenci alkoholismu, psychoaktivních látek, extremismu a na celkovou spokojenost s úrovní prevence.

Klíčové pojmy

Sociálně patologické jevy, mezilidské vztahy, sociální deviace, agresivita, armádní prostředí, šikana, kriminalita, prevence.

Annotation

The theoretical part of that thesis is aimed to describe pathological phenomenon as the present problem of our society. The thesis is focused on the detailed description of the representative and pathological phenomena typical for The Czech Military Forces

The main task of the practical part of the thesis is to make the survey of the professional soldiers followed by the interpretation of their opinions on the issue of precautionary measures in The Czech Military Forces. This study includes the precautions of alcohol and psychotropic usage, extremism and the overall satisfaction with the quality of current precautionary measures.

Key terms

Social pathological phenomena, interpersonal relationship, social deviance, aggression, the military environment, bullying, criminality and precaution.

Použitá literatura a ostatní prameny

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání a o změně některých zákonů. Praha, 1999. 48 s.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích a o změně některých zákonů. Praha, 1990. 58 s.

Zákon č. 98/2009 Sb. O rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů

Zákon 397/2005 Sb., o opatřeních před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Praha, 2009. 65 s.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších zákonů. Praha, 2006. 119 s.

Usnesení vlády ČR ze dne 14. prosince 2011 č. 925 k Strategii prevence kriminality v České Republice na léta 2012 až 2015. Praha, 2011. 45 s.

Usnesení vlády ze dne 10. května 2010 č. 340 o Národní strategii protidrogové politiky na období 2010 až 2018

Usnesení vlády ČR ze dne 4. května 2009 č. 572 o Strategii boje proti extremismu

Usnesení vlády ČR ze dne 5. ledna 2011 č. 1 o Strategii vlády v boji proti korupci na období let 2011 až 2012

Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010 - 2014. Čj. 142 -42/2009 - 7542, MO, Praha, 2009. 22 s.

Rozkaz MO č. 53 ze dne 16. září 2010 Prevence sociálně patologických (nežádoucích) jevů (Věstník MO částka 15 ze dne 27. září 2010). MO, Praha, 2010. 9 s.

Pokyn MŠMT č. 28 275/2000-22

- DAVENPORT-HINES, R.**, *Honba za zapomněním*. Praha: BB/art, 2004.
ISBN 80-7341-202-0, 502 s.
- DZIAKOVÁ, O.**, *Vojenská psychologie*. Praha: Triton, 2009.
ISBN 978-80-7387-156-7, 544s.
- FISCHER, S., ŠKODA, J.**, *Sociální patologie*. Praha: 2009.
ISBN 978-80-247-2781-3, 224 s.
- MŮLPACHR, P.**, *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: Vysoká škola zdravotnictva a sociální práce sv. Alžbety, 2008
ISBN 978-80-7392-069-2, 194 s.
- NEŠPOR, K.**, *Zůstat strážlivý*. Brno:Host, 2006.
ISBN 80-7294-206-9, 240 s.
- ONDREJKOVIČ, P. a kol.**, *Sociálna patológia*. Bratislava: Veda, 2009.
ISBN 978-80-224-1074-8, 577 s.
- POKORNÝ, V., TELCOVÁ, J., TOMKO, A.** *Prevence sociálně patologických jevů*.
Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2001.
ISBN 80-86568-00-8, 115 s.
- SAWICKY, S., WEDLICHOVÁ, I.**, *Osobnost jedince a náročné životní situace*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2008.
ISBN 978-80-7414-068-6. 158 s
- SKÁLA, J.**, *Až na dno*. Praha: Avicenum, 1998.
ISBN 08-045-88, 139 s.
- SVOBODOVÁ, L.** *Nenechte se šikanovat kolegou*. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2008.
ISBN 978-80-247-2474-4, 108 s.
- VYKOPALOVÁ, H.** *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Právnická fakulta Univerzita Palackého v Olomouci 2001.
ISBN 80-244-0337-4, 154 s.
- PATOČKA, O.**, *Armáda a společenské statusy*. Vojenský profesionál, č. 11 / 1998,
Vydalo MO ČR – AVIS – 1998
- PATOČKA, O.** *Moc a Armáda*. (vojenský sborník). Vyškov: Vysoká vojenská škola pozemního vojska ve Vyškově, 1998, 31s.
- SVOBODA, I., VIČAR, R.**, *Politický extremismus v ozbrojených zborech jako nestabilizující prvek vnitřní bezpečnosti*. Brno: Listy Univerzity obrany, roč. VI., 4, 2009, 45 s.
- MAREŠ, M.**, *Symboly používané extremisty na území ČR v současnosti*. Brno: Manuál pro Policii ČR, 2009, 35 s.

NEŠPOR, K., CSÉMY, L. *Domáci násilí a alkohol*. Praha: Česká a slovenská psychiatrie 2005, 189 s.

HRBATA, M. *Vojenské rozhledy 1/2012*. Praha: Ministerstvo obrany ČR, 2012, 183 s.

MAJKUS, T., *Manuál – Prevence Sociálně nežádoucích jevů*, Praha: 2005, 143 s.

rudolfkohoutek.blog.cz, dostupné 10. 3. 2012 z

<http://www.rudolfkohoutek.blog.cz/0811/drogove-zavislosti>

Ministerstvo vnitra ČR, [on-line]. Dostupné 17. 3. 2012 z

http://www.mvcr.cz/clanek/definice_pojmu

AČR, [on-line]. Dostupné 15. 3. 2012 z

<http://www.www.army.cz/struktura/default.htm>